

VAD HAR EU GJORT FÖR SVERIGE

– och vad har Sverige gjort för EU?

Fredrik Erixon
ECIPE

Stefan Fölster
Reforminstitutet

VAD HAR EU GJORT FÖR SVERIGE

– och vad har Sverige gjort för EU?

Fredrik Erixon
ECIPE

Stefan Fölster
Reforminstitutet

***Vad har EU gjort för Sverige
– och vad har Sverige gjort för EU?***

Fredrik Erixon
European Centre for International Political Economy (ECIPE)
www.ecipe.org

Stefan Fölster
Reforminstitutet
www.reforminstitutet.se

Produktion: Samhällsförlaget
ISBN 978-91-980600-4-1
www.samhällsförlaget.se

Formgivare: Tomas Arfert

Tryck: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallin Bookprinters 2014

Innehåll

Sammanfattning	5
En samhällsekonomisk konsekvensutredning	11
Handel, konkurrens, investeringar och tillväxt	15
Arbetsmarknad	43
Statskassan, budgeten och stabiliseringspolitiken	53
Välfärd	63
Miljö	73
Jordbruk och livsmedel	77
Regionalpolitik	83
Vägen framåt	87
Referenser	98
Noter	100
Författarpresentationer	101

SAMMANFATTNING

Sammanfattning

Sverige blev medlem i EU för nästan 20 år sedan. Det är därför ett lämpligt tillfälle att inventera konsekvenserna, och dra lärdomar för hur Sverige bör förhålla sig till EU:s fortsatta utveckling. I denna bok jämför vi vad medlemskapet har inneburit, med de analyser som gjordes och de uppfattningar som Ja- och Nej-sidorna framförde inför folkomröstningen 1994.

År 1993 sjösatte finansminister Anne Wibble en omfattande och ambitiös konsekvensutredning av de samhällsekonomiska konsekvenserna av ett EU-medlemskap.¹ Samtidigt arbetade också en rad andra EG/EU-utredningar med att analysera följderna av ett medlemskap för till exempel utrikespolitiken eller social välfärd och jämställdhet.² Dessa utredningar ger ett tydligt formulerat riktmärke som den faktiska utvecklingen kan jämföras med. Vi följer i huvudsak utredningarnas analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna.

Vår huvudsakliga fråga är i vilken mån den faktiska utvecklingen av olika målvariabler som sysselsättning eller reallöner är konsistent med vad konsekvensutredningarna, samt Ja- eller Nej-sidan, förutspådde skulle ske efter att Sverige gick från att enbart ha EES-avtalet till fullt EU-medlemskap. Eller annorlunda uttryckt: *Blev konsekvenserna av EU-medlemskapet på ett ungefär som vi tänkt oss?* Den faktiska utvecklingen kan självfallet ha påverkats av mycket annat än EU-medlemskapet. Därför kompletterar vi den enkla jämförelsen av utfall mot prognos med vad forskningslitteraturen har att säga om vad som kan ha orsakats av EU-medlemskapet.

De viktigaste slutsatserna är följande:

- Sveriges utrikeshandel har sedan 1995 vuxit snabbare än vad någon kunde förutspå. Handel med EU-länder står för en mycket hög andel av Sveriges handel – och Sverige handlar absolut mest med länder i sin geografiska närhet.

- Svensk handel har också specialiserats, vilket Konsekvensutredningen förutspådde.
- Den relativt högre intensiteten av ”defensiv handelspolitik” i det EU som Sverige anslöts till har sannolikt inte haft någon nämnvärd inverkan på Sveriges totala handel.
- Sveriges direktinvesteringar har också ökat mycket snabbare än någon kunde förutspå för drygt 20 år sedan. Liksom med utrikeshandeln är det många faktorer bakom tillväxten i investeringarna som har med allmän globalisering, och mindre med EU, att göra.
- Sveriges investeringskvot har ökat, till och med mer än vad Konsekvensutredningen spådde.

Även om Sverige hade beslutat att liberalisera delar av sin jordbrukspolitik gick Sverige från ett reglerat och skyddat system till ett annat.

- Livsmedelspriserna anpassade sig till andra EU-länder och sjönk med ungefär 20 procent i jämförelse med andra priser.
- Sverige fick en skjuts i utlandsetableringar.
- De avregleringar som följde av medlemskapet påverkade handeln i sektorer som telekommunikation men det har inte varit en påtaglig effekt på offentliga upphandlingar över gränserna.

Konsekvensutredningen förutspådde att sysselsättningsgraden skulle vara ganska oförändrad av EU-medlemskapet, medan reallöner skulle stiga till följd av ökad strukturomvandling och att det därmed skulle bli en snabbare produktivitetsutveckling. Det faktiska utfallet har blivit att:

- Sysselsättningsgraden har ändrats lite, medan reallöneutvecklingen har varit fenomenal med en ökning på 44 procent sedan 1995, vilket har matchat ökningstakten under 1960-talet.

EU har haft vissa övriga effekter på arbetsmarknaden. Lavaldomen och upphandlingsdirektiven är exempel på detta. Men det är svårt att se någon makroekonomisk betydelse av dessa. En större effekt skulle ökad in- och utvandring kunna ha haft.

- Den största invandringen kom emellertid efter det att Sverige valde att avstå från möjligheter till övergångsregler från de 10 nya EU-länderna. En rad studier har inte kunnat hitta några löne- eller sysselsättningseffekter av detta.
- Lönespridningen är också i princip oförändrad sedan Sverige blev medlem i EU.
- Finansieringen av medlemsavgiften har överraskat. Kostnaden blev ungefär en tredjedel, eller 10 miljarder per år, lägre än vad Konsekvensutredningen räknade med. Därtill sjönk räntekostnader på statsskulden nästan direkt efter medlemskapet.
- Skattesystemet har påverkats på olika sätt, och Sverige har sänkt skattetrycket något sedan medlemskapet. Möjligen kan en viss ökad skattekonkurrens från EU ha drivit på. Detta har emellertid vägts upp av lägre ränta på statsskulden, lägre medlemsavgift än väntat och bättre tillväxt. Dessa skäl förklarar sannolikt att offentliga utgifter för välfärd överhuvudtaget inte har minskat, utan snarare ökat något som andel av BNP.

En viktig fråga inför EU-medlemskapet var hur omfattande privatimport och illegal införsel av alkohol skulle bli, och vilka skador det skulle ge upphov till. Utfallet blev oväntat.

- Totalkonsumtionen ökade med cirka 20 procent, ungefär som förutspåddes. Men den befarade ökningen av alkoholskador har uteblivit, med viss ökning av levercirros, men minskningar av en del andra skador.

Sammanfattningsvis kanske kan sägas att varken Nej-sidans farhågor eller Ja-sidans mest optimistiska förhoppningar har infriats. På det stora hela blev det som Konsekvensutredningarna förutspådde, men med positiva överraskningar när det gäller reallöneutveckling, konkurrens effekter på olika områden som till exempel att relativa livsmedelspriser kraftigt föll, och en lägre medlemsavgift än väntat.

I slutkapitlet i denna bok drar vi också några slutsatser om hur Sverige kan verka för en ännu bättre EU-politik. EU bör ha ett begränsat mandat. På många områden kan institutionell konkurrens vara bättre än centralisering. Transparensen måste öka. Den fria rörligheten har varit mycket framgångsrik, och bör tillämpas fullt ut. Sveriges inflytande är stor och kan bli ännu större.

EN SAMHÄLLS- EKONOMISK KONSEKVENNS- UTREDNING

En samhällsekonomisk konsekvensutredning

Både Ja- och Nej-sidorna bestod av många olika grupperingar med delvis olika argument. Vi kontrasterar utvecklingen mot vad vi bedömer var de huvudsakliga fördelar och farhågor som respektive sida uttryckte inför folkomröstningen 1994. Jämförelsen blir dock tydligare när den görs mot EU-konsekvensutredningen om de samhällsekonomiska effekterna, eftersom det där formuleras en sammanhållen och klar beskrivning av väntade konsekvenser. Man skall då komma ihåg att utredningen landade i en positiv, men inte översvallande, bild av medlemskapets fördelar.

Vad visade den samhällsekonomiska konsekvensutredningen från 1994?

Utredningens ambition var att jämföra ett medlemskaps effekter i ett medelfristigt perspektiv på fem till tio år med scenarier där Sverige ställde sig helt utanför, eller enbart var anslutet till EES-avtalet. I det senare fallet hade Sverige omfattats av de fyra rörligheterna, men inte haft inflytande, samt inte haft fullt marknadstillträde eller deltagit i Schengen-samarbetet. Om Sverige hade varit utan EES-avtalet antogs att det tidigare frihandelsavtalet från 1973 hade fortsatt att gälla.

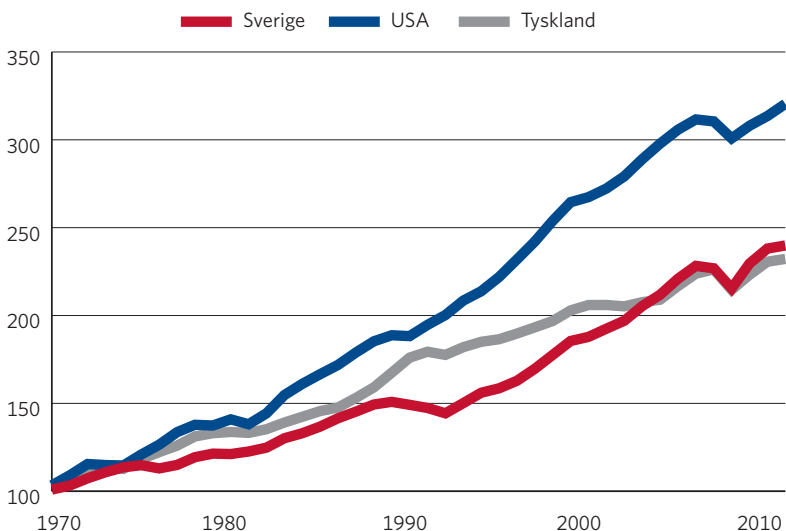
Anmärkningsvärt nog ansågs inte miljöfrågor som något som påverkade samhällsekonomin särskilt mycket.³ Den samhällsekonomiska konsekvensutredningen hade inte ens något eget kapitel om miljöfrågor. I denna rapport beskrivs ändå förväntningar och utfall för miljöpolitiken övergripande i kapitel 6. Eurons effekter behandlas enbart i förbigående eftersom Sverige inte har infört euron, och inte heller ser ut att bli tvungen att göra så.

Utvecklingen i stort efter 20 år

Följande kapitel undersöker utvecklingen närmare i olika avseenden. Övergripande kan dock konstateras att Sverige hade en något sämre utveckling än många länder fram till 1990-talskrisen. Efter krisen, som också sammanföll med EU-medlemskapet från den första januari 1995 så

har BNP-tillväxten varit något bättre än i till exempel Tyskland eller USA, vilket diagrammet visar. Detta kan naturligtvis inte tolkas som en direkt konsekvens av medlemskapet. Andra faktorer, som återhämtningen efter krisen och reformer som Sverige i varierande utsträckning hade genomfört även utan medlemskap, har naturligtvis spelat en roll.

Diagram 1. BNP-utveckling i Sverige, EU och OECD.

Källa: OECD.

Metod för vår uppföljning

Vårt syfte är att jämföra det faktiska utfallet för Sverige med vad Ja- och Nej-sidan samt EU-konsekvensutredningen förutspådde. I flera avseenden är det omöjligt att veta hur mycket av det faktiska utfallet som berodde just på EU-anslutningen, och hur mycket som har andra orsaker. Vi beskriver dock forskningslitteratur, där den finns, som försöker att utreda orsakssamband. I många fall är frågan om grundorsaken invecklad. Åtskilliga reformer som Sverige har genomfört har till exempel drivits

fram av att svenska problem blev synliga när Sverige anpassat sig till en EU-gemensam statistik. I vilken mån reformerna hade genomförts även utan medlemskap är naturligtvis nästan omöjligt att utröna.

En nyckelfråga är vårt referensalternativ. I EU-konsekvensutredningen jämförs både med ett EES-avtalsscenario, och ett scenario utanför EES men med ett frihandelsavtal. Vi håller oss till jämförelsen med ett EES-avtal.

Vår metod är att granska det faktiska utfallet med vad som förutspåddes. Det innebär att vidareutvecklingar av europeiska samarbeten som Schengen eller ett utökande av EU påverkar utfallet, utan att de direkt togs hänsyn till av Konsekvensutredningen.

Vi bortser från resonemang som bygger på ett svenskt eurodeltagande eftersom Sverige inte gick med.

**HANDEL,
KONKURRENS,
INVESTERINGAR
OCH TILLVÄXT**

Handel, konkurrens, investeringar och tillväxt

Ökade Sveriges utrikeshandel efter EU-inträdet?

Det är inte en överskattning att hävda att ett av de viktigaste skälen till att Sverige beslöt sig för fullt medlemskap i EU handlade om att skapa större säkerhet och förutsägbarhet för svenska företags så kallade marknadstillträden till andra EU-länder. Företag som ville exportera till andra EU-länder skulle inte utsättas för diskriminering av det slag som skulle försvåra faktisk handel eller skapa en bild av export till EU som krånglig och osäker. Detta var definitivt ett paradnummer i Ja-sidans argumentation för fullt medlemskap i EU – och eftersom folkomröstningen skedde i en tid av ekonomisk oro i Sverige blev frågan om handel och den inre marknaden central i den värdering av fördelar och nackdelar som gjordes av politiska partier, viktiga intresseorganisationer, och opinionen i stort.

På ett sätt kan den centrala rollen av marknadstillträde i dag tyckas vara en märklig värdering av vad som var viktigt eller oviktigt. Sverige hade redan förhandlat om en anslutning till det så kallade EES-avtalet och skulle med andra ord i princip redan ha samma marknadstillträde till EU som ett normalt EU-land. I dag har frågan delvis fått en annan karaktär. EU har sedan 1995 infört många olika typer av regleringar för den inre marknaden som gjort det besvärligare för andra EES-länder, till exempel Norge, att behålla obruten tillgång till EU:s inre marknad.

Konsekvensutredningen tog fasta på Sveriges EES-anslutning och byggde väsentliga delar av sin analys på vilka förändringar som Sverige skulle behöva genomföra vid ett fullt medlemskap jämfört med EES-medlemskap. Analysen var generellt fokuserad på ett antal handelspolitiska områden där svensk politik före EU-anslutning präglades av större öppenhet än den i EU, till exempel handel med tekoprodukter, det system för tullpreferenser till utvecklingsländer som kallas *Generalised System of Preferences* (GSP), samt politiken för defensiva handelsskydd, huvudsakligen antidumpning.

Konsekvensutredningen säger det inte i direkta termer, men det faktum att den är upptagen just med frågor där Sveriges handelsöppenhet

kan tänkas minska som en effekt av fullt EU-medlemskap indikerar att det inte var en självklar och oomtvistad ståndpunkt att Sveriges förmåga att generera tillväxt via utrikeshandel skulle förbättras vid en full EU-anslutning. Konsekvensutredningen byggde för att göra en förutsägelse om hur handeln skulle utvecklas vid ett medlemskap. Generellt diskuterades EU-medlemskapets effekter på utrikeshandel i en positiv anda och det görs allmänna kommentarer om att "stabilare" villkor för handel kommer att ha en positiv effekt på handel. Det sägs också att det finns "vinster" för handeln genom full anslutning, och utredningen avslutas med ett försök till att summera effekter (plus och minus) av ett medlemskap. Men utredningen är otydlig när det gäller hur dessa vinster uppstår.

I efterhand framstår det som en klok strategi att sådana förutsägelser inte gjordes. För mönstren och volymen i Sveriges utrikeshandel, liksom i andra länders utrikeshandel, kom att förändras markant – och många av dessa förändringar hade inte med EU-anslutningen att göra. I samband med Sveriges inträde i EU 1995 började resultaten från GATT:s Uruguay-runda att genomföras. Senare under 1990-talet förhandlades för Sverige viktiga globala, eller plurilaterala, handelsavtal som till exempel Informationsteknologiavtalet (ITA).⁴ Och allt sedan 1990-talet har världsekonomin kommit att ändrats genomgripande med allt större betydelse för tillväxtländer i Asien och andra delar av världen. Allt detta borde ha justerat profilen på svensk handel: en större andel av Sveriges utrikeshandel borde i dag vara med länder utanför EU. Detsamma gäller naturligtvis för andra EU-länder och avspeglar det enkla faktum att förändringar i handel reflekterar förändringar i internationell efterfrågan och tillväxt. Å andra sidan har EU expanderat sedan Sveriges anslutning och gjort att handel som tidigare var med icke EU-länder, nu är med EU-länder. Ekonomisk forskning visar också att geografisk närhet är en mycket stark faktor när det gäller vilka länder som ett land handlar med. Snabb ekonomisk tillväxt i Asien skulle generera avsevärt större handel för Sverige och Europa om det inte hade varit så långt avstånd mellan de två regionerna.

Därutöver har handeln kommit att förändras kraftigt i samband med att företag blivit allt mer avancerade i hur de fragmentiserar tillverknings- och värdeförädlingskedjor. En av konsekvenserna av denna ut-

veckling är att handelsstatistik inte korrekt beskriver hur och med vilka länder som ett land handlar. Sveriges export och import med ett land som Nederländerna har ökat, men en stor del av denna handel är re-export eller re-import av handel med andra länder (Nederländerna, med sina stora hamnar, är en transitekonomi).

Går det att bringa ordning bland dessa faktorer i syfte att förstå om EU-anslutningen har påverkat svensk handel positivt eller negativt? Det är tyvärr en omöjlig uppgift. Men det går att göra en del observationer som kan informera och ge vägledning inför en bedömning av vilken effekt som EU-anslutningen har haft på handel.

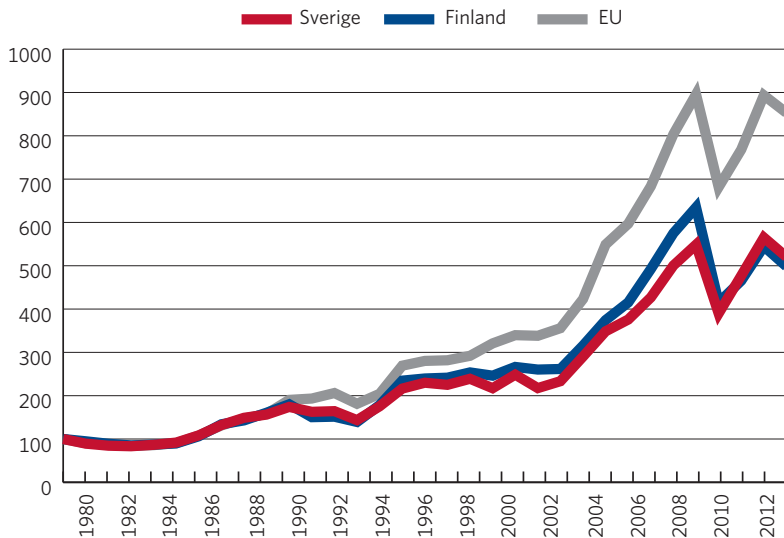
Accelererad handelstillväxt

Sveriges totala utrikeshandel har trendmässigt ökat sedan EU-anslutningen, både i absoluta tal och i relativ bemärkelse (handel som andel av BNP). Diagram 2 nedan visar tillväxten i den totala handeln mellan 1980 och 2012. Svensk utrikeshandel accelererade efter kronförsvagningen 1992, och tillväxttakten ökade särskilt mellan slutet på nedgången efter millennieskiftet och krisen från 2008. Svensk handel föll mycket kraftigt under den andra halvan av 2008 och under 2009, men gjorde en kraftig återhämtning de två efterföljande åren.

Sedan krisen har dock Sveriges utrikeshandel som andel av BNP sjunkit. Samma mönster finns också i utrikeshandeln för jämförbara länder. Den globala handelstillväxten har påtagligt mattats av efter krisen och ligger klart under de senaste decenniernas trend.

Sveriges handelstillväxt sedan EU-anslutningen har dock varit något lägre än handelstillväxten i EU under samma tidsperiod. Det har skett en påtaglig konvergens där storleken på andra EU-länders handelssektor som andel av BNP har närmat sig den svenska storleken. Sverige är dock alltjämt ett av de länder i världen som har den största handelssektorn i andel av BNP. Sveriges utrikeshandel är också volatil.

Diagram 2. Total handelstillväxt 1980-2012 (1980=100).

Källa: Eurostat, egna beräkningar.

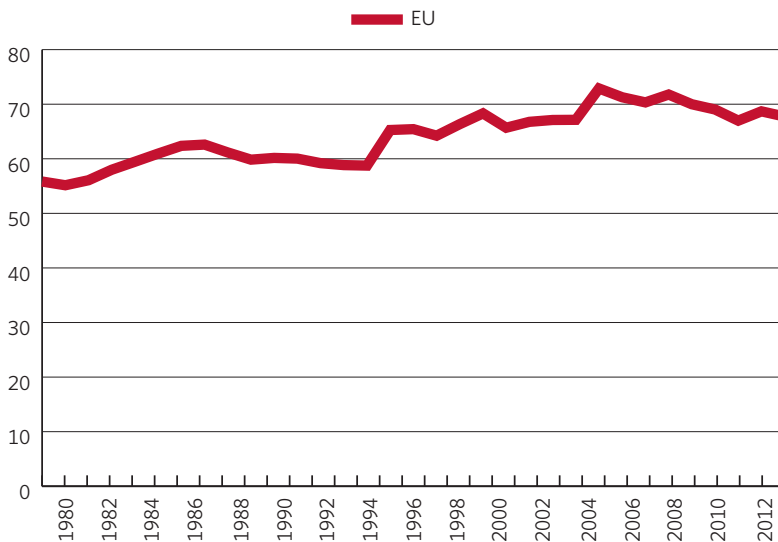
Svensk handel med EU och länder utanför EU

Hur har då fördelningen i svensk handel mellan EU och icke EU-länder utvecklats sedan Sverige anslöt sig till EU? Konsekvensutredningen hade förhållandevis lite att säga om de förväntade effekterna på fördelningen i svensk handel i varor och tjänster mellan EU och andra länder som en konsekvens av fullt EU-medlemskap. Ingen av expertrapporterna till Konsekvensutredningen behandlade denna fråga. Utredningen betonade dock att ett antal kvalitativa handelsvinster kunde förverkligas med fullt medlemskap genom ökade möjligheter till specialisering i svensk produktion, vilket skulle leda till effektivitetsvinster. Den hävdade samtidigt att en anpassning till en samlad konkurrenspolitik i EU skulle innebära att den koncentration som fanns i ett antal sektorer i Sverige skulle minska – och handelspenetrationen i dessa sektorer öka. Utredningen diskuterade också en rad olika sektorer: tjänster, telekom, och offentlig upphandling –

och menade att betydande effekter på handeln skulle komma genom ändrade villkor för konkurrens och så kallade icke-tariffära handelshinder.

Förutom accelerationen i den totala handelstillväxten samt volatiliteten i svensk handel är nog det mest påtagliga mönstret att den andel av svensk utrikeshandel som representeras av EU varit stabil och växande. Det gäller särskilt svensk import. Som diagram 3 visar har andelen svensk import som kommer från EU ökat sedan Sverige gick med i EU. En viss ökning kan också skönjas efter 2003, då flera öst- och centraleuropeiska länder anslöt sig till EU och därmed gjorde att importen från EU ökade.

Diagram 3. Andel av svensk import som kommer från EU.

Källa: Eurostat, egna beräkningar.

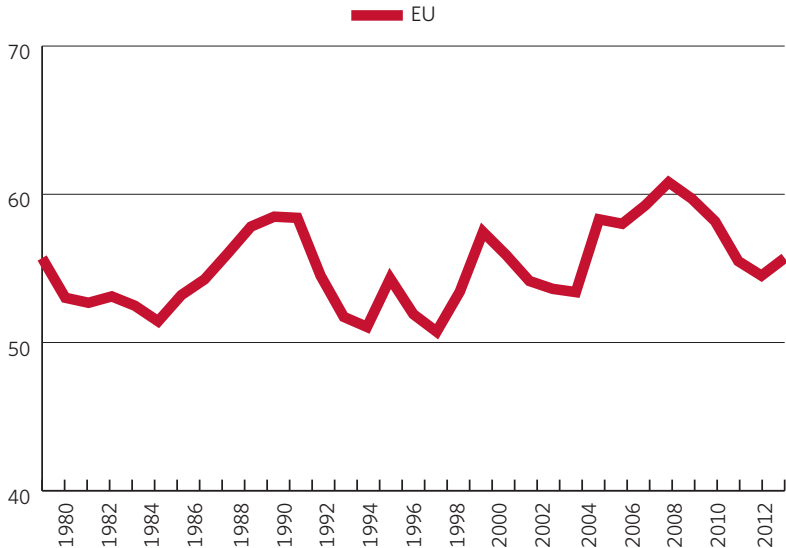
Sveriges importpartners har också varit stabila under den tid Sverige har varit med i EU. Tyskland är det land från vilket Sverige importerar mest varor, följt av Norge och Danmark, och sedan en rad olika europeiska länder. Tyskland, Norge och Danmark var också Sveriges viktigaste import-

partners 1995 och tillväxten i importen från dessa länder har huvudsakligen följt den generella tillväxttakten för svensk import. Det finns dock i övrigt några betydande skillnader mellan svensk varuimport i dag och 1995. Importen (i absoluta termer) från USA har nästan varit konstant sedan 1995. Importen från Finland och Storbritannien har heller inte vuxit i takt med importtillväxten överlag. Samtidigt har Kina och Ryssland vuxit snabbt i betydelse för svensk import; båda är i dag bland Sveriges tio viktigaste importländer. Nederländernas export till Sverige har också ökat snabbare än trendtillväxten, vilket sannolikt innebär att importen från icke EU-länder är något högre än vad statistiken visar.

Tyvärr finns det inte disaggregerad data för tjänsteimport, men givet att viktiga delar av svensk tjänsteimport följer varuhandeln finns det skäl att tro att landsfördelningen i de delar av tjänsteimporten som inte handlar om turism följer landsfördelningen i varuhandeln. Tjänsteimporten från Storbritannien har sannolikt vuxit avsevärt snabbare än varuimporten från Storbritannien.

Mönstren i svensk varuexport skiljer sig påtagligt från mönstren i varuimporten. Det finns inte samma stabilitet i varuimporten: volatiliteten är generellt högre i exporten än i importen, och det mönstret finns också i fördelningen mellan EU och länder utanför EU (se diagram 4). Det är också en genomgående lägre andel av svensk export som går till EU jämfört med importen. Ungefär 55 procent av Sveriges totala export går i dag till EU samtidigt som importen från EU står för nära 68 procent av den totala importen. En tredje observation är att det skett en förändring i exportmönstren under och efter krisåren.

Diagram 4. Andelen svensk export som går till EU.

Källa: Eurostat, egna beräkningar.

Sveriges viktigaste exportdestination är i dag Norge, följt av Tyskland och Finland. Stora exportdestinationer är också andra länder i Sveriges närhet. De två skillnaderna mellan exportdestination och importländer är att USA är ett betydande exportland för Sverige samtidigt som Ryssland inte alls har samma betydelse som exportland som importland. Detta exportmönster skiljer sig från Sveriges exportmönster 1995. Då var Tyskland den största exportdestinationen, följt av Storbritannien och USA. I dag är det framför allt större spridning i svensk export: Sverige exporterar varor i större volymer till fler länder än 1995.

Är mönstret i svensk varuhandel förvånande? Egentligen inte. Det är förväntat att Sveriges utrikeshandel är så orienterad mot länder som ligger geografiskt nära Sverige (Norge, Danmark och Finland) och som är relativt stora marknader (Tyskland och Storbritannien). Geografisk när-

het, eller "proximitet", är en viktig förklaringsfaktor till storlek på handel och vilka länder ett land handlar med. Att andelen svensk export som går till EU är volatil bryter inte det generella mönstret i svensk export och förklaras av relativa konjunkturcykler. Att andelen svensk varuimport som kommer från EU varit stabil är förväntat givet att importen är mindre cyklisk men också att svensk import har ett betydande inslag av input-import, det vill säga import av insatsvaror som används för fortsatt produktion snarare än konsumtion.

I det avseendet följer Sverige ett internationellt mönster: andelen av den totala importen som är inputs eller insatsvaror har ökat markant under de senaste decennierna. Men Sverige sticker samtidigt ut i jämförelse med andra länder i så måtto att värdet av dessa insatsvaror representerar en större andel av svensk värdeförädling än i andra länder. Ett annat sätt att uttrycka detta på är att det finns goda skäl att tro att svensk specialisering via varuhandel är större än i andra jämförbara länder. Detta kan också upptäckas i svensk importstatistik. Sveriges import består till stor del av vad som kan kallas för industrivaror. Enbart verkstadsvor står för mer än 40 procent av svensk import och lägger man därtill andra varukategorier som är industrianknutna blir den aggregerade andelen klart i linje med övergripande studier för EU som hävdar att ungefär två tredjedelar av europeisk import är insatsvaror.

Kommerskollegium beräknar att ungefär 80 procent av Sveriges import av insatsvaror kommer från andra högkostnadsländer.⁵ Denna andel har minskat sedan 1995 och en större andel av insatsvarorna kommer i dag från lågkostnadsländer (inom EU likväl som utanför EU), vilket tyder på att specialiseringen har ökat i svensk handel. Men andelen insatsvaror från högkostnadsländer är fortsatt hög och Sverige har med största sannolikhet en komparativt högre andel import av insatsvaror från andra högkostnadsländer av det enkla skälet att Sverige är ett litet land som är beroende av att importera många insatsvaror för att kunna producera. Ett land som till exempel Tyskland är större och kan i det egna landet hitta en större andel insatsvaror för produktion.

Handel och specialisering

Ett av de viktigaste ekonomiska argumenten för internationell handel är att den ger möjlighet till specialisering enligt den enkla logik som Adam Smith först presenterade i *Nationernas välstånd*. Mycket tyder på att specialiseringen i Sveriges handel var relativt hög redan vid EU-inträdet 1995. Använder man sig av input/output-tabeller för att bedöma graden av specialisering i handel tyder det mesta på att specialiseringen sedan dess har ökat. Kommerskollegium beräknar att Sveriges vertikala specialisering år 2005 var 33,5 procent. Med andra ord, för varje enhet värdeförädling i exporten kom 33,5 procent från import. Detta är en ökning jämfört med 1995, då Sveriges vertikala specialisering var cirka 30 procent.⁶ Den vertikala specialiseringen är också högre i sektorer som präglas av större handelsöppenhet och som därför har en högre grad av konkurrens. Tjänstesektorn har överlag en mycket lägre andel av vertikal specialisering än varusektorn.

Ökningen i Sveriges vertikala specialisering är inte radikal, men länders vertikala specialisering tenderar att följa tidigare mönster som utvecklats under längre tid och som reflekterar basala faktorer som storleken på en ekonomi. Den vertikala integrationen i Sverige är högre än EU i genomsnitt – och andra studier visar på att just små ekonomier har en högre andel av vertikal specialisering.⁷

EU-medlemskapets roll för svensk specialisering är svår att uppskatta. Den ökande handelsfriheten inom EU har förbättrat möjligheterna till specialisering, men även den globala handelsfriheten har ökat. Importkostnaderna är lägre i dag än tidigare och samtidigt kan produktion som tidigare var inriktad på export till länder utanför Europa ha substituerats av investeringar då även andra länders importskydd har minskat. Kommerskollegium uppskattar att andelen svenska insatsvaror som importeras från EU har minskat från 77 till 73 procent mellan 1995 och 2009. Samtidigt har andelen insatsvaror från Norge ökat från 7 till 10 procent. USA:s andel har minskat och Kinas betydelse har ökat (men representerade inte mer än 3 procent av den totala importen av insatsvaror).

Defensiv handelspolitik

Konsekvensutredningen pekade på en rad olika områden där en full EU-anslutning skulle påverka Sverige i protektionistisk riktning. En EES-anslutning skulle i princip ge Sverige tillträde till alla delar av den inre marknaden, så som den var konstruerad vid tiden för Sveriges anslutning, men samtidigt behålla möjligheten att föra en handelspolitik mot tredje land som avvek från EU:s externa handelspolitik. De områden som Konsekvensutredningen särskilt pekade på var EU:s högre gränsskydd inom teko-sektorn, generellt högre tullar på varor från så kallade GSP-länder, EU:s politik för frivilliga exportbegränsningar, samt den mer frekventa användningen av antidumpnings-tullar. Därutöver förde Konsekvensutredningen ett resonemang om EU:s ursprungsregler och argumenterade att EU:s snäva tolkningar skulle påverka svensk import.

Mycket har förändrats sedan svensk EU-anslutning. Frivilliga exportbegränsningar, som var ett populärt instrument särskilt under 1970- och 1980-talen, är i dag instrument som i princip inte används.⁸ EU:s användning av defensiva handelsinstrument har minskat och kommit att koncentreras till ett fåtal sektorer och gentemot ett fåtal länder. En uppskattning av effekten på de totala volymerna av handel från sådana skyddsinstrument har svårt att finna någon påtaglig inverkan. EU-kommissionens egna uppskattningar antyder att de defensiva handelsskydden (antidumping- och antisubventions-instrument) inte omfattar mer än några få procent av EU:s totala handel. En betydande effekt av sådana instrument är att de omdirigerar handel snarare än minskar handel.⁹ Om EU-kommissionens bedömning är korrekt är det naturligtvis svårt att hävda att defensiva handelsinstrument påverkar den aggregerade handeln. En sådan analys bortser dock ifrån att andra länder i dag är flitiga användare av defensiva handelsskydd och använder dem ibland i syfte att retaliera mot EU:s (och andras) beslut om att införa nya tullskydd.¹⁰ Det har också påvisats att defensiva handelsinstrument har en effekt på värdet förändring i de sektorer som importerar de varor som blivit belagda med tullskydd.¹¹

EU:s handelspolitik för textilier och kläder har också liberaliserats. EU kom överens med andra länder i GATT att fasa ut de licenser och kvoter som existerade under det gamla Multifiberavtalet och sedan mitten

effektivare produktion inom vissa industrisegment, särskilt så kallad semi-industri. En annan kategori länder som sett en påtaglig värdeökning av sin export är länder med stor andel export som påverkades av de ökade råvarupriserna fram till dess att råvarupris-cykeln mattades av.

För andra länder har exporttillväxten varit måttlig. En bättre GSP-politik, med bredare täckning än den EU haft, hade möjliggjort för dessa länder att öka sin export till EU snabbare, men det är samtidigt osannolikt att det skulle ha påverkat EU:s importvolymen nämnvärt då dessa länder står för en generellt låg andel av världshandeln och möter effektiv konkurrens från andra utvecklingsländer. Slutsatsen från studier av de förväntade effekterna av EU:s GSP-reform pekar också i den riktningen: EU kommer att minska importen från de länder som mister effektiva tullpreferenser, men exporten kommer samtidigt att öka från andra länder inom dessa varukategorier.¹³

Avregleringar och handel

Konsekvensutredningen föreslog, om än i implicita termer, att fullt EU-medlemskap skulle ha en påverkan på handel genom att det fulla medlemskapet skulle påverka graden av öppenhet och de facto konkurrens i ett antal sektorer som hade kännetecknats av relativ slutenhet. Offentlig upphandling skulle till exempel exponeras för större konkurrens och telekom-sektorn skulle genomgå viss liberalisering som en del av medlemskapet. Dessa förutsägelser stämde rätt väl överens med de mönster i handel som utvecklats, åtminstone initialt. Den totala handeln i svenska telekomprodukter (varor och tjänster) expanderade kraftigt under en rad år. Men tillväxten i telekomvaror kom efter hand att stagnera. Samtidigt tilltog tillväxten i den tjänstehandel Sverige har inom kommunikations- och datatjänster. Hur stor andel av dessa tjänster som exporteras och importereras från EU respektive tredje land är däremot svårt att avgöra då tjänstehandelsdata inte alls erbjuder samma möjligheter till disaggregerade data som varuhandelsdata.

EU har i en rad olika reformer försökt öka graden av ekonomisk integration inom telekom- och datasektorer. Inom telekomvaror har utvecklingen gått avsevärt längre än inom telekomtjänster. EU:s marknad för telekomtjänster är huvudsakligen fragmenterad längs nationella gränser.

Samtidigt har utländsk etablering inneburit att konkurrensen mellan aktörer har ökat inom en rad olika marknadssegment. Svensk telekommarknad är inget undantag.

Men Sveriges växande tjänstehandel inom denna sektor är sannolikt en konsekvens av en stor andel värdeförädling inom telekombranschen i Sverige. Även om svensk export av telekomvaror mattats av påtagligt betyder det nödvändigtvis inte att värdeförädlingen i landet som sker för internationell marknad har minskat i tillväxttakt. Problemet är snarare att kartan inte överensstämmer med verkligheten. I takt med att svenska producenter av telekomvaror har substituerat export med utländska direktinvesteringar har den svenska exporten antingen minskat eller minskat i tillväxttakt, beroende på vilka mätperioder som används. Samtidigt har telekomtjänsteexporten ökat. Men data över exporten av tjänster fångar inte upp reell ekonomisk integration inom tjänstesektorn av det enkla skälet att det är svårt att värdera, särskilt tjänstehandel inom ett och samma bolag. Faktum är att korrelationen mellan volymen export av tjänster inom områden som kommunikation och data/information och värdeförädling inom samma branscher är oerhört låg, för att för vissa år vara negativ. Effekten på Sveriges totala tjänsteexport och import inom dessa branscher tycks heller inte påverkas av de reformer som genomförts inom EU på området. Det är snarare andra faktorer som styr volymen handel.

Konkurrensen inom offentlig upphandling har med allra största sannolikhet ökat sedan Sverige anslöt sig till EU. Även inom detta område ger existerande handelsdata ingen vägledning, men om bedömning görs på basis av input/output-tabeller finns det skäl att tro att handeln i offentlig upphandling har vuxit över tid, dock inte i snabb takt. EU-företrädare brukar ofta påpeka att EU:s marknad för offentlig upphandling är betydligt mer öppen än i andra regioner, till exempel USA eller Japan. Det kan stämma, åtminstone i viss utsträckning, om en bedömning görs på basis av jämförelser om vilka regler som de jure ska tillämpas. Men offentlig upphandling är fortsatt omgärdat av många olika restriktioner och ambitioner om öppenhet för utländsk konkurrens brister ofta i praktiken. Den totala penetrationen av extern handel i EU:s offentliga upphandling är faktiskt lägre än för många andra jämförbara länder. Den har ökat, men

inte i den takt som många hävdar.¹⁴ Detsamma gäller den interna handeln i offentlig upphandling i EU. Den handeln har ökat men inte i samma takt som den externa handeln, varför andelen intern handel av EU:s totala handel i offentlig upphandling har minskat över tid.¹⁵

Sveriges tjänstehandel

Konsekvensutredningen gjorde inga bedömningar av effekten på svensk tjänstehandel av en EU-anslutning. Det är inte konstigt med tanke på att handeln med tjänster överlag var outvecklad vid tiden för svensk EU-anslutning och att den inre marknaden var för varor och inte för tjänster. Det fanns på basis av existerande policy ingen större grund för att hävda att EU-anslutning eller inte skulle påverka tjänstehandeln nämnvärt.

Tjänstehandeln inom EU är fortsatt mindre öppen än handeln med varor. Det finns en inre marknad för tjänster i form av direktiv och regleringar, men de skapar inte samma grad av handelsöppenhet som den inre marknaden för varor. Tjänster handlas också på andra sätt än varor, och ställer andra villkor för att ekonomisk integration över gränser ska bli reell.

Vad som gör frågan om EU:s politik för tjänstehandel intressant är att politiska formationer i frågan inte följer de politiska formationer som utvecklats i fråga om handel med varor. Länder som traditionellt intar en öppen linje i frågor om handel med varor gör det nödvändigtvis inte i frågor som har att göra med tjänstehandeln. Tyskland, till exempel, är ett av EU:s frihandelsländer i så måtto att den tyska regeringen tenderar att rösta för frihandelsreformer, men samma syn har inte väglett Tyskland i frågor som handlat om den inre marknaden för tjänster. Tyskland har där snarare varit på den protektionistiska sidan.

Hur har då Sverige positionerat sig i frågor som har att göra med handel med tjänster? Sverige har också talat med kluven tunga. Sverige förde en påtagligt restriktiv linje då direktivet för en inre marknad för tjänster var på bordet under 2000-talets första hälft. Sverige har också haft problem med tjänstehandel i andra sammanhang och får överlag sägas inte ha drivit en tydlig öppenhetslinje eller vilja använda sig av handelspolitik – inom eller utom EU – i syfte att reformera sina marknader.

Att mäta graden av öppenhet eller slutenhet i en tjänstehandelspolitik

är naturligtvis svårt. Det är betydligt lättare med varuhandel, eftersom sådan handel traditionellt skyddas med tullar (som är direkt mätbara) och andra åtgärder som har uppskattats i kvantitativa termer, till exempel tull-ekvivalenterna för icke-tariffära handelshinder. Den faktiska handelsintegrationen i sektorer brukar mätas och jämföras. Detta mått ger en viss indikation om öppenheten, men har samtidigt sina brister, till exempel att länder med större marknader tenderar att ha lägre handelsintegration oavsett vilken politik som förs.

Ett alternativt, och i väsentliga stycken bättre, sätt att mäta graden av öppenhet i tjänstehandelspolitiken är att analysera de bindningar som ett land gått med på att göra, eller erbjudit sig att göra, i WTO. Tjänsthandelsavtalet i WTO är uppbyggt på fyra olika leveranssätt (mode) och på de bundna liberaliseringar, och tillämpning av lika-behandlingsprinciper (national treatment), i de fyra olika leveranssätten. Det är ett omständligt sätt att beskriva, och förhandla om, tjänstehandelspolitik, men det är samtidigt ett område som inte inbjuder till enkla lösningar.

Sverige är med i EU och är därför också en del av den gemensamma externa handelspolitiken. EU företräder därför också medlemsländer i förhandlingar, och den gör det på det mandat som givits den från medlemsländerna. Därför är det inte alldeles rätt att säga att Sverige faktiskt har en tjänstehandelspolitik. Samtidigt finns det stora individuella drag i medlemsländernas tjänstehandelspolitik. Medlemsländer ger också instruktioner till EU:s förhandlare om vad de accepterar i en förhandling, och om ett enskilt medlemsland inte är berett att binda sig för en liberalisering i WTO kommer detta heller inte att ske, även om andra EU-länder väljer att göra det. Det finns därför skillnader mellan EU-ländernas handelspolitik, och det är dessa skillnader som beskrivs i tabellerna nedan (1 och 2).

Tabell 1 visar de bindningar EU15-länderna valde att göra under den förra världshandelsrundan – Uruguay-rundan. Som tabellen visar jämförs resultaten av de bindningar (och de undantag) som gjordes i enlighet med de fyra leveranssätten och i de två kategorierna marknadstillträde och "national treatment". Den tredje kolumnen lägger samman bindningarna från de två kategorierna och den sista kolumnen visar slutresultatet. Desto högre värde som visas, ju större är handelsöppenheten.

Det resultat från denna jämförelse som är förvånande, gäller Sverige. Som tabellen visar är Sverige det land som varit minst benäget att binda sig för öppen handelspolitik, och därför får Sverige också bottenrank-

Tabell 1. En jämförelse av bundna liberaliseringar i Uruguay-rundan.

Mode:	Marknadstilträde			
	1	2	3	4
EU	52.6	68.1	67.1	0
Österrike	55.8	68.7	64.8	8.7
Danmark	51.3	67.1	65.8	2.6
Luxemburg	52.6	68.1	66.8	0
Nederländerna	52.6	68.1	66.8	0
Storbritannien	52.6	67.7	66.1	0
Belgien	51	68.1	64.2	0.3
Tyskland	51.6	66.8	65.5	1
Spanien	51	68.1	59.7	1.3
Irland	50.6	68.1	63.5	0
Finland	51.3	58.7	52.3	0.6
Frankrike	49.4	67.4	57.1	6.5
Italien	46.8	67.7	57.4	2.9
Grekland	45.2	67.4	56.1	9
Portugal	43.5	67.7	51	2.9
Sverige	47.4	60	50	0.6
Standardavvikelse	3.2	3	6.1	3.1
Genomsnitt	50.2	66.6	60.5	2.4

Källa: Eschenbach & Hoekmann (2006).

ningen. Sverige skiljer sig markant från EU15-genomsnittet, och särskilt från den grupp frihandelsinriktade länder som toppar rankningen och som Sverige i handelspolitiska frågor oftast tillhör.

"National Treatment"				MT + NT				Alla
1	2	3	4	1	2	3	4	
52.3	68.4	67.4	0	52.4	68.2	67.3	0	47
53.5	68.7	67.7	10	54.7	68.7	66.3	9.4	49.8
51.9	68.4	65.8	3.9	51.6	67.7	65.8	3.2	47.1
52.3	68.4	67.4	0	52.4	68.2	67.1	0	46.9
52.3	68.4	67.4	0	52.4	68.2	67.1	0	46.9
52.3	68.4	67.4	0	52.4	68.1	66.8	0	46.8
51	68.4	67.4	1	51	68.2	65.8	0.6	46.4
50.3	67.7	67.1	0.6	51	67.3	66.3	0.8	46.3
52.3	68.4	67.4	1.9	51.6	68.2	63.5	1.6	46.3
51	68.4	67.4	0	50.8	68.2	65.5	0	46.1
52.6	58.7	56.8	36.1	51.9	58.7	54.5	18.4	45.9
50.6	68.4	66.5	1	50	67.9	61.8	3.7	45.8
47.1	68.4	66.5	7.7	46.9	68.1	61.9	5.3	45.6
49.4	68.4	66.8	0	47.3	67.9	61.5	4.5	45.3
49	68.4	67.1	4.2	46.3	68.1	59	3.5	44.2
48.1	60	53.5	1.9	47.7	60	51.8	1.3	40.2
1.8	3.2	4.3	9.2	2.4	3.1	4.7	4.9	2
50.9	67.2	65.5	4.6	50.5	66.9	63	3.5	46

Det var heller ingen tillfällighet att Sverige visade sig vara minst benäget att binda sig vid liberaliseringar. I Doha-rundan har Sverige haft möjlighet att förändra sin position. Man har också gjort det, men det har inte inneburit att landet placerat sig bättre eftersom andra länder också varit mer benägna i denna förhandlingsrunda att binda sig vid handelsöppen-

Tabell 2. En jämförelse av erbjudanden om bundna liberaliseringar i Doha-rundan.

Mode:	Marknadstillträde			
	1	2	3	4
EU	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Finland	58.8	77	74.3	0.9
Österrike	65.5	87.2	82.3	6.2
Storbritannien	60.6	89.9	86.7	3.5
Luxemburg	61.5	89.8	86.7	0.4
Danmark	60.2	89.4	85.4	2.7
Nederländerna	59.7	89.8	86.7	0
Belgien	57.1	89.4	84.5	0.4
Irland	56.6	89.9	85.8	0
Grekland	55.8	89.4	83.6	4.9
Spanien	57.5	89.8	78.3	1.3
Frankrike	51.8	88.5	79.2	9.7
Tyskland	56.6	87.6	81.9	1.8
Italien	50.4	88.9	77	5.3
Portugal	54	89.9	74.8	2.7
Sverige	57.5	80.5	74.3	1.3
Standardavvikelse	3.8	3.8	4.7	2.8
Genomsnitt	57.6	87.8	81.4	2.7

Källa: Langhammer (2005).

"National Treatment"				MT + NT				Alla
1	2	3	4	1	2	3	4	
n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
58.8	78.3	75.2	57.1	58.8	77.7	74.8	29	60.1
62.4	88.1	85	1.8	64	78.7	83.7	4	59.8
59.3	90.3	86.7	0.9	60	90.1	86.7	2.2	59.7
60.2	90.3	86.7	0.9	60.9	90.1	86.7	0.7	59.6
59.3	90.3	84.5	4.4	59.8	89.9	85	3.6	59.5
58.4	90.3	86.7	0.9	59.1	90.1	86.7	0.5	59.1
56.6	90.3	86.7	2.2	56.9	89.9	85.6	1.3	58.4
55.8	90.3	86.7	0.9	56.2	90.1	86.3	0.5	58.3
54.9	90.3	85.8	0.9	55.4	89.9	84.7	2.9	58.2
57.5	90.3	86.7	1.3	57.5	90.1	82.5	1.3	57.8
54	90.3	84.5	2.7	52.9	89.4	81.9	6.2	57.6
55.3	88.5	85	2.2	56	88.1	83.5	2	57.4
49.1	90.3	85.4	9.3	49.8	89.6	81.2	7.3	

Bindningar, eller erbjudande om bindningar, är inte ett perfekt mått på graden av öppenhet eller slutenhet i tjänstesektorn. De kan heller inte överföras från en internationell nivå till en europeisk nivå utan korrigeringar. Men de ger en tydlig indikation på i vilken grad ett land söker använda sig av handel för att expandera produktion inom en sektor. Och, för den här studien, indikerar de också att några av de centrala frågor om handel som EU står inför i dag är av annan karaktär än dem som upptog Konsekvensutredningen.

Ökade investeringarna?

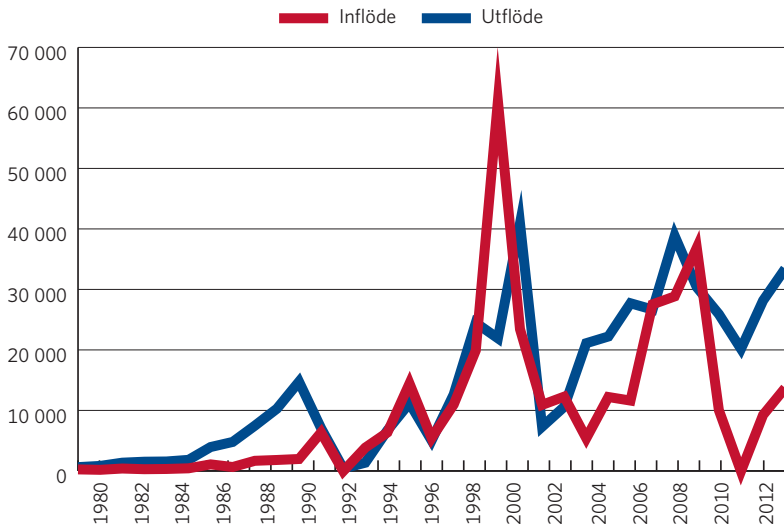
EU-medlemskapets effekt på investeringar får nog sägas vara den som studerades mest ingående i Konsekvensutredningens avsnitt om ekonomisk integration. En expertrapport av två nationalekonomer låg till grund för bedömningen. Konsekvensutredningen tog fasta på de kvalitativa effekter på investeringar som expertrapporten påpekade och delade i huvudsak de bedömningar som där gjordes, även om Konsekvensutredningen underströk osäkerheten i de kvantitativa bedömningar som expertrapporten gjorde.

Till skillnad från handelsområdet menade Konsekvensutredningen att det fanns en skillnad mellan fullt medlemskap och EES-anslutning. Den argumenterade för att fullt medlemskap skulle ge mer stabila villkor för investeringar i Sverige och menade att dessa effekter skulle märkas även på kort sikt. Effekten skulle särskilt vara att Sveriges direktinvesteringar i andra EU-länder skulle falla då det inte skulle finnas defensiva skäl att investera i EU för att få fullt skydd mot diskriminering. Liksom många andra ekonomer gjorde Konsekvensutredningen bedömningen att det är många andra och viktigare faktorer som styr de utländska direktinvesteringarna på lång sikt. Den delade i huvudsak bedömningen från expertrapporten att Sveriges investeringskvot skulle öka något som en konsekvens av anslutning.

Det är inte alldeles enkelt att pröva dessa förutsägelser. Data gällande utländska direktinvesteringar har justerats sedan Sverige anslöts sig till EU och existerande data erbjuder bra historisk överskådlighet enbart från 1998. Diagram 5 använder sig av internationell data från Unctad. Det är

inte ett optimalt sätt att fånga alla nyanser i utländska direktinvesteringar men dessa data hjälper oss att notera vissa trender över tid.

Diagram 5. Sveriges in- och utflöde av utländska direktinvesteringar (miljoner USD i löpande priser).

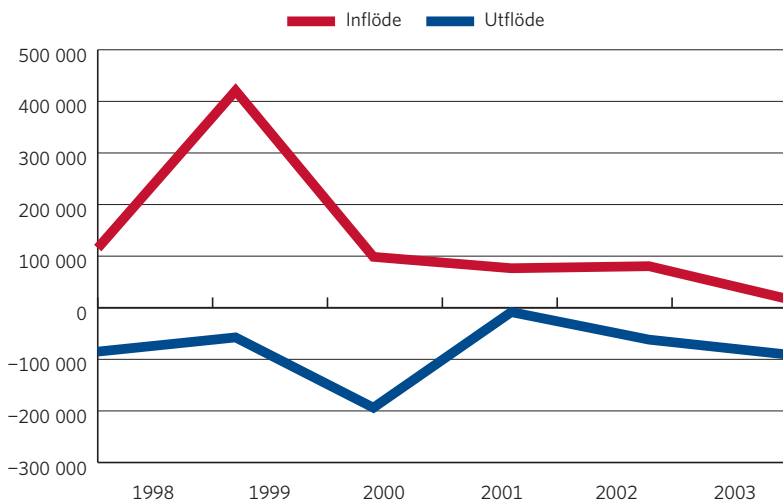
Källa: Unctad, egna beräkningar.

Diagrammet visar att även om såväl in- som utflödet av svenska direktinvesteringar har varit mycket volatilt, så har flödet under de flesta år sedan svensk anslutning till EU varit högre än perioden före anslutningen. Sveriges direktinvesteringar har accelererat och följt internationell trend. En särskild topp i såväl in- som utflöde nåddes runt millennieskiftet då en rad stora företagsaffärer gjordes, inte minst den mellan Astra och Zeneca. Nu ska dock inte nivån på flödena, eller den långsiktiga trenden, kopplas samman med EU-medlemskapet. En andra observation är att utflödet överlag varit större än inflödet av direktinvesteringar.

Det blir inte enklare att dra slutsatser av EU-anslutningens inverkan på

direktinvesteringar på kort tid om vi isolerar statistiken till de länder som var med i EU (och från det år som det finns svensk jämförbar data för). In- och utflödet var större under åren före det att teknikbubblan sprack och recessionen efter Elfte september. Den fortsatta utvecklingen på svenska direktinvesteringar med EU efter utvidgningen visar på att Sverige har haft större utflöde än inflöde.

Diagram 6. Sveriges in- och utflöde av utländska direktinvesteringar med EU-15 (miljoner kronor).

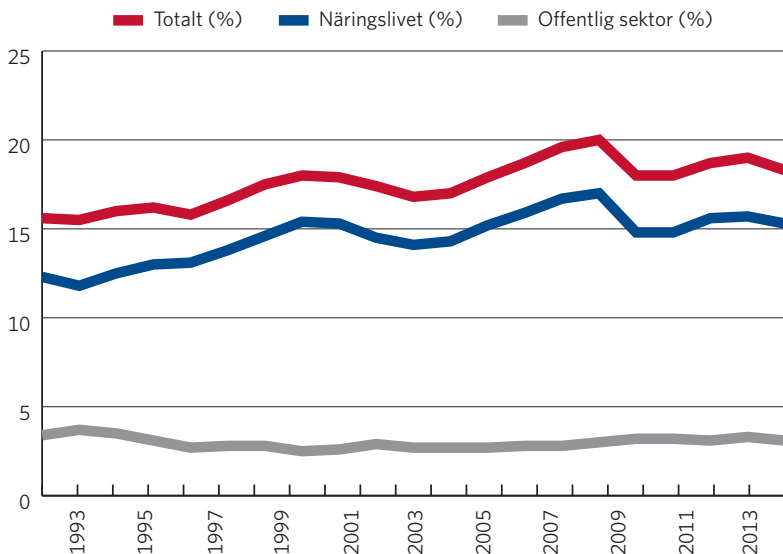

Källa: SCB.

Kom Sveriges investeringskvot att öka som en konsekvens av anslutningen till EU? Det finns inget tydligt svar på den frågan, men klart är att Sveriges investeringskvot har ökat. Och den ökning som har observerats är större än den förutsägelse som gjordes i Konsekvensutredningen, vilket var en ökning med ungefär en procentenhet. Som diagram 7 är det också näringslivets investeringar som har bidragit till att investeringskvoten har ökat. De offentliga investeringarnas andel har varit stabil över

tid medan näringslivets investeringar ökade från 12,5 procent 1995 till ett genomsnitt på 14,8 procent från anslutningen fram till i dag. Dessa nivåer är fortsatt lägre än de investeringskvoter som fanns i svensk ekonomi tidigare.

Diagram 7. Sveriges investeringskvot.

Källa: Macrobond.

Effekt av EU-medlemskap på handel och investeringar

Det går inte att göra en exakt bedömning av EU-medlemskapets effekter på svensk utrikeshandel och utländska direktinvesteringar. Faktum är att Sveriges och Europas ekonomi förändrats markant sedan Sverige anslöt sig till EU, och många av de förändringarna var inte möjliga att bedöma eller värdera när Sverige hade att ta ställning till om det ville ansluta sig till EU eller inte.

Det är dock klart att svensk handelstillväxt har accelererat. Detsamma

gäller de utländska direktinvesteringarna. Accelerationen har varit både i handel och investeringar med EU-länder och med länder utanför EU. Accelerationen i Sveriges handel har inte varit riktigt lika stor som accelerationen i EU:s genomsnittliga handel. Profilen på handeln har också kommit att förändras, men dessa förändringar tycks inte ha haft med EU-medlemskapet att göra. Sverige handlar mest med länder i sin geografiska närhet och trots snabb tillväxt i länder som Kina, har de där inte nått de nivåer i handel som Sverige har med sina viktigaste handelspartners.

Den andel av svensk export som går till EU är lägre än den andel av svensk import som kommer från EU. Det är inte heller förvånande. Sveriges export är mer cyklisk än importen och anpassar sig därför efter globala konjunkturcykler på ett annat sätt än importen. En stor andel av svensk import utgörs av import av inputs eller insatsvaror, och trots förreställningen om Asien som världens nya verkstadsgolv är en stor del av importen av insatsvaror till ekonomier som Sveriges högt värdeförädlad och därför ofta från ett högkostnadsland. Den andel av svensk export som representeras av import är hög i jämförelse med andra EU-länder.

Trots detta finns det goda skäl att tro att Sveriges deltagande i den inre marknaden – vilket huvudsakligen skedde genom EES-avtalet – har skapat mer handel snarare än omdirigerat handel. Den inre marknaden har ökat tillväxten och efterfrågan, vilket i sin tur ökat handel. Men den har också bidragit till specialisering i handel och produktion – och då den i de flesta fall inte gjort det bakom höga gränsskydd är det osannolikt att tro att handelsutvecklingen sedan 1995 hade varit påtagligt snabbare om den inre marknaden inte skapats, eller om Sverige inte deltagit i den. Exakt hur mycket mer handel den genererat är dock omöjligt att säga.

De områden som Konsekvensutredningen pekade på som problematiska – där EU i högre utsträckning präglades av defensiv handelspolitik vid Sveriges inträde – har delvis kommit att reformeras. EU är öppnare för världshandel i dag än det var 1995. Dessa defensiva områden omsluter dock små volymer av handel och har sannolikt inte påverkat Sveriges totala handelsprofil i större utsträckning. Däremot har de haft en effekt på värdeförädling i de sektorer som är beroende av de varor som EU sökt skydda mot.

Sammantaget är vår bedömning att EU-medlemskapet haft en positiv inverkan på Sveriges handel och investeringar.

Konkurrenslagstiftning

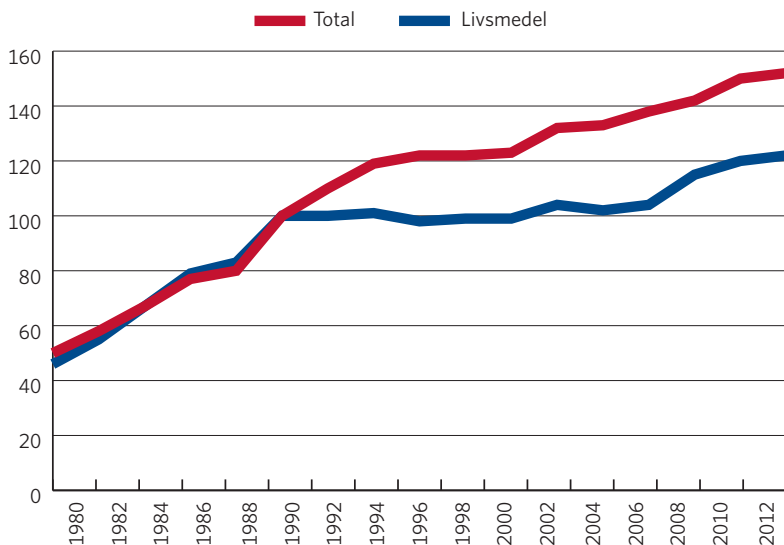
Svensk konkurrenslagstiftning förändrades i grunden år 1993 som en anpassning till EES och en förberedelse för eventuellt EU-medlemskap. Innan dess hade många karteller varit helt lagliga, och företag fick dela upp marknader och begränsa konkurrensen på många olika sätt. Böter ökades väsentligt. En del konkurrensfrågor avgörs numera av olika europeiska instanser.

Dessa förändringar hade mycket stora konsekvenser. Innan lagändringen fanns över tusen kartellöverenskommelser registrerade, som hade en mätbar negativ ekonomisk effekt.¹⁷

Därtill kom en rad offentliga monopol som till exempel Televerket, Posten, SAS och andra. I flera av dessa skedde en konkurrensutsättning redan innan EU-medlemskapet. Men EU:s konkurrensmyndigheter har också haft en påverkan i denna process, och har fortsatt att kräva mer öppen konkurrens under hela tiden. Ett exempel är att EU tar en tydlig ståndpunkt för en mer europeisk elmarknad som är mer öppen för konkurrens.

I linje med denna forskning anpassade sig också priser i Sverige till en mer europeisk nivå. Ett exempel är livsmedelspriser som låg väsentligt över EU-snittet innan Sverige blev medlem i EU. Kombinationen av avvecklade importrestriktioner på livsmedel, ändrad konkurrenslagstiftning, och ändrad inställning från kommuner ledde dock till ett tvärt brott i prisutvecklingen på livsmedel som diagrammet nedan visar.

Diagram 8. Svenska konsumentpriser för livsmedel och totalen, 1990 = 100.

Källa: SCB.

Det bör understrykas att denna stora positiva effekt på prisnivåer inte enbart är en följd av EU-medlemskap. Till en del hade den sannolikt även åstadkommit till följd av att Sverige följde EES-avtalet.

ARBETSMARKNAD

Arbetsmarknad

EU:s påverkan på den svenska arbetsmarknaden blev mycket omdebatterad. Nej-sidan hävdade att EU skulle komma att inskränka fackens roll och leda till mer invandring, vilket genom båda kanaler skulle konkurrera ut jobb och försämra löner, särskilt för arbetare med relativt låga löner.

Ja-sidan hävdade däremot att ett EU-medlemskap genom de effekter på investeringar och konkurrens som diskuterats i förra kapitlet, skulle öka sysselsättning och produktivitet, och därmed även löner.

EU-konsekvensutredningen drar, efter utförliga resonemang om dessa frågor, slutsatsen att effekter på arbetsmarknaden skulle förbli små, möjligen svagt positiva. På kort sikt kunde visserligen ett medlemskap främja investeringar och därmed sysselsättningen. Men den friare handeln skulle också skynda på strukturomvandlingen som kunde öka produktivitet och löner, men också tillfälligt leda till högre arbetslöshet.

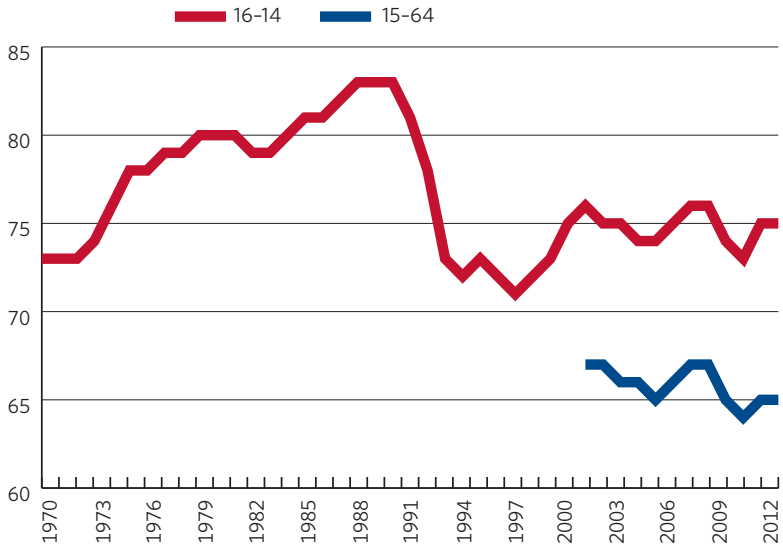
På längre sikt menade utredningen att i stort sett samtliga strukturer på arbetsmarknaden, som avtalsfrågor, LAS, invandring från länder utanför EU, a-kassa och arbetsmarknadspolitiska åtgärder förblir nationella kompetenser och därför inte skulle påverkas. Friare invandring från EU kunde visserligen öka konkurrensen något, men man framhöll också att ett utanförskap skulle kunna leda till en större utvandring av välbildade, med negativa konsekvenser även för svenska låginkomsttagare. Inga av dessa mekanismer tillskrevs således någon större betydelse. Den enda tydliga skillnaden på längre sikt som identifierades var en bättre reallöneutveckling till följd av en snabbare strukturomvandling och produktivitetens utveckling.

Hur gick det för jobben och lönerna?

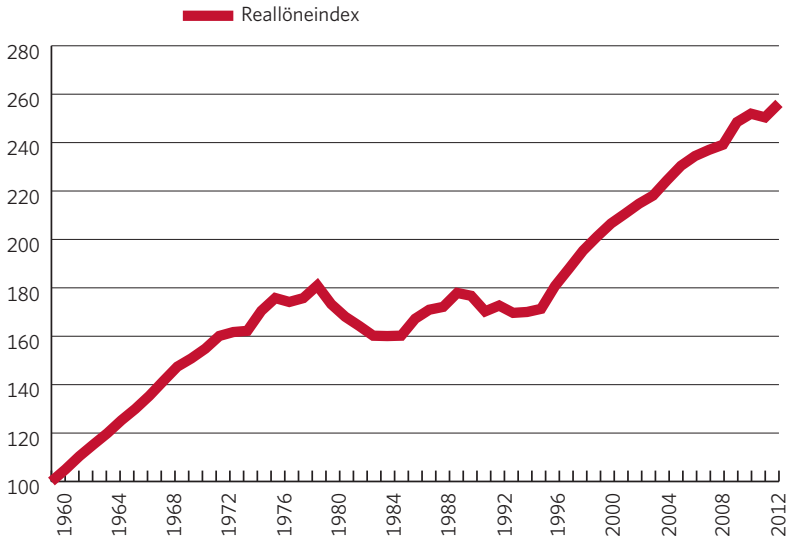
År 1993, i början av 1990-talskrisen, låg arbetslösheten på 8 procent, och därtill fanns 5-6 procent i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Andelen människor utan jobb var den högsta under hela efterkrigstiden. Tjugo år senare, återigen i ett besvärligt konjunkturläge, är arbetslösheten i ungefär samma härad. Eftersom det också skett betydande flöden mellan

arbetslöshet och sjukskrivning visar diagrammet nedan utvecklingen av sysselsättningsgraden i Sverige.

Diagram 9. Sysselsättningsgrad i Sverige.

Källa: SCB, AKU.

Diagram 10. Reallöneutvecklingen i Sverige.

Källa: Medlingsinstitutet.

Denna övergripande utveckling stämmer väl överens med EU-konsekvensutredningens slutsats att reallöner skulle öka till följd av en kraftig strukturomvandling, men att effekter på sysselsättning var svårare att skönja. Nej-sidans farhågor har däremot inte bekräftats. Delar av Ja-sidans optimism om sysselsättningsstillväxt har inte heller infriats. Däremot har reallönetillväxten under perioden överstigit allas förväntningar.

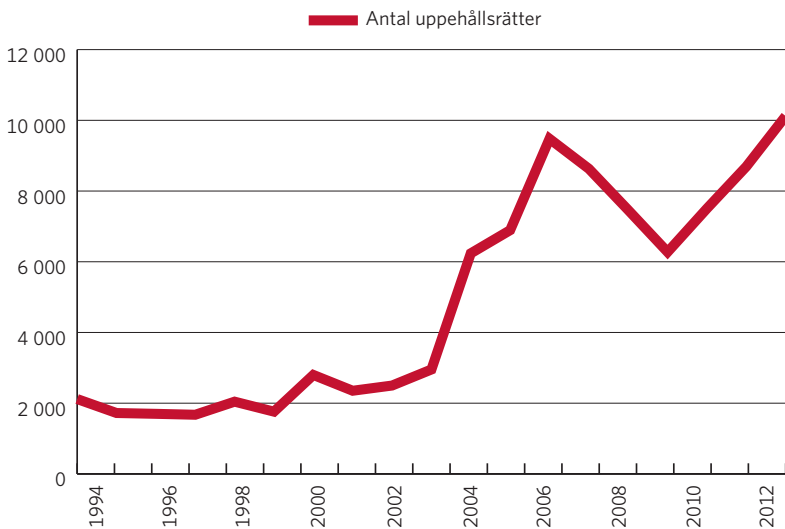
Närmare granskningar av sysselsättningsutvecklingen i Sverige, så som till exempel gjorts av den årligen återkommande Sverigeundersökningen från OECD, betonar återhämtningen efter 1990-talskrisen, it-boomen och kraschen år 2001, samt finanskrisen som började 2008. Därutöver har sjukskrivningsvågen och en rad arbetslinjereformer spelat roll. EU-medlemskapet som sådant tycks ha haft liten effekt på sysselsättningsnivån.

In- och utvandring

Även en potentiellt kraftig påverkan via invandring tycks i slutändan haft liten inverkan. I maj 2004 blev tio nya länder medlemmar i EU, bland andra Tjeckien, Ungern, Polen, Slovakien och Slovenien.¹⁸ Sverige hade möjlighet att införa övergångsregler för invandring från de tio nya EU-länderna som tillkom 2004, men utnyttjade inte den möjligheten.

Enligt Migrationsverket hemsida var den totala invandringen till Sverige 104 000 personer år 2012, varav drygt 20 000 svenskar (men drygt 50 000 utvandrade samma år). Totalt beviljades omkring 25 500 personer uppehållstillstånd i Sverige på grund av EES-avtalet. Av dessa visas utvecklingen av antal uppehållsrätter som getts för arbetskraftsinvandring från EU/EES-området i diagrammet nedan.

Diagram 11. Arbetskraftsinvandring från EU/EES.

Källa: Migrationsverket.

Det har publicerats en rad studier om de samhällsekonomiska konsekvenserna av denna invandring. Joakim Ruist (2013) studerar invandringseffekter av EU-utvidgningen på offentliga finanser. Slutsatsen i Ruists studie är emellertid att effekten på offentliga finanser var försumbar. Det stämmer också väl med studier från andra länder.

Sverige var det enda landet som inte införde övergångsregler i samband med utvidgningen. Inom den internationella forskningslitteraturen kring utvidgningens konsekvenser finns bland annat Reed & Latorre (2009), Lemos & Portes (2008) samt Portes & French (2005). Generellt sett pekar resultaten på små eller obefintliga effekter på sysselsättning och löner hos den redan befintliga arbetskraften. En av få studier som pekar på en negativ påverkan är Bratsberg & Rauum (2011) som studerar invandringens effekt på löner i den norska byggbranschen och som finner att lönetillväxten är lägre i yrken där en ökande andel sysselsatta är utrikes födda.

Svensk forskning som undersöker effekten av invandring på sysselsättning och löner är begränsad till en handfull studier (bl.a. Engdahl & Åslund 2013, Gerdes & Wadensjö 2013 och Gerdes & Wadensjö 2010). Engdahl & Åslund (2013) undersöker EU-utvidgningens effekt på sysselsättningen och förvärvsinkomster bland individer i mottagarlandet och finner ingen effekt på sysselsättningen för den befintliga befolkningen och ingen tydlig effekt på förvärvsinkomsterna.¹⁹ Individer bosatta i regioner som låg närmare transportmöjligheter till de nya medlemsländerna påverkades i större utsträckning än andra av utvidgningen: åren efter EU-utvidgningen var deras förvärvsinkomster 1 procent lägre jämfört med andra områden. Dessutom påverkades vissa grupper mer än andra. Gerdes & Wadensjö (2013) visar att invandringen från de nya medlemsländerna ökade efter 2004. Dock menar författarna att många av dem som kommer till Sverige återutvandrar och antalet invandrare dessutom är litet i förhållande till den totala invandringen till Sverige.

Samtidigt framhåller Gerdes & Wadensjö att sysselsättningsgraden bland invandrade kan vara underskattad, eftersom det bland åtskilliga som har kommit till Sverige finns många som återvänder till sina hemländer utan att avregistrera sig hos Skatteverket, vilket innebär att ut-

vandringen blir underskattad. När antalet utrikesfödda överskattas, innebär det att sysselsättningsandelen blir underskattad.

När det gäller arbetade timmar och genomsnittliga arbetsinkomster från de nya EU-länderna och personer som är födda i Sverige finns i princip inga skillnader. Ofta är invandrare från dessa länder bättre utbildade än svenskfödda (men får lägre lön vid motsvarande utbildning).

Det fanns i samband med utvidgningen 2004 en politisk oro för att många människor som sökte sig till Sverige från de nya medlemsländerna skulle hamna i bidragsberoende och att det skulle komma "sociala turister". Gerdes & Wadensjö granskar frågan när det gäller personer i yrkesaktiv ålder och fick inga indikationer på att så blev fallet.

Har EU påverkat arbetsmarknadens institutioner?

Romfördraget ger EU möjlighet att lagstifta om till exempel arbetsmiljöskydd, vilket byggdes ut något i Maastrichtfördraget. Det så kallade sociala protokollet blev emellertid aldrig någon del av EU:s formella regelverk till följd av motstånd från Storbritannien. I stället får de länder som vill använda sig av EU-institutioner för att komma överens om beslut som rör social- och arbetsmarknadspolitik.

När Sverige trädde in i EU var bedömningen att möjligheten att sluta kollektivavtal inte påverkas nämnvärt.²⁰ En rad förändringar har dock skett:

År 2007 infördes en ny diskrimineringsgrund utifrån ett direktiv från EU, vilket fick några mindre konsekvenser för LAS. Det blev till exempel inte längre tillåtet att tillgodoräkna extra anställningsmånader för personer över 45 år.

I december 2009 trädde Lissabonfördraget i kraft. Gemenskapsrätten ersattes av unionsrätten. Den fordrar att medlemsländerna anpassar sin arbetsmarknadsreglering för att den skall harmonisera med de direktiv och förordningar som finns på området.

EU-domstolens beslut i det så kallade Laval-målet innebär att svenska fack inte längre har möjlighet att fullt ut kräva att utländska arbetstagare behandlas på samma sätt som svenska arbetstagare. Utgången av Laval-målet innebär att EU:s utstationeringsdirektiv nu fungerar som en

begränsning av de villkor som kan krävas av utländska företag som utstationerar arbetstagare till Sverige.

Det lettiska byggföretaget Laval un Partneri Ltd hade fått uppdrag av Vaxholms kommun, men vägrade att skriva på kollektivavtal med Byggnadsarbetareförbundets lokalavdelning, eftersom Laval hade tecknat ett hängavtal med det lettiska byggnadsarbetareförbundet. Byggnads menade att detta avtal inte var tillräckligt utan ville att Laval också skulle teckna ett svenskt hängavtal.

Byggnads lokalavdelning och Elektrikerförbundet blockerade arbetsplatsen, varpå Laval vände sig till AD.

Laval hävdade att Byggnads och Elektrikerförbundets stridsåtgärder stred mot artikel 46 i EG-fördraget rörande otillåten begränsning av den fria rörligheten av tjänster och mot artikel 12 om otillåten diskriminering på grund av nationalitet. Det lettiska företaget ansåg även att stridsåtgärderna ej var förenliga med rådets direktiv 96/71/EG om utstationering av arbetstagare.

AD ansåg att rättsläget var oklart och beslutade sig därför för att begära ett förhands- avgörande från EG-domstolen angående två frågor. Den första frågan rörde de åtgärder som vidtagits av fack, och om dessa åtgärder varit förenliga med EG-fördragets grundläggande regler om fri rörlighet för tjänster i artikel 49, förbudet mot diskriminering på grund av nationalitet i artikel 12, samt utstationeringsdirektivet. EG-domstolen ansåg att åtgärderna i första frågan bröt mot artikel 49 i EG-fördraget samt mot utstationeringsdirektivet och utgjorde därför ett hinder för den fria rörligheten av tjänster.

Den andra frågan var hur AD skulle förhålla sig till lex Britannia-principen. Denna princip innebar att Byggnads kunde vidta stridsåtgärder för att tvinga Laval att teckna svenskt kollektivavtal. Konsekvensen av detta handlande var att Byggnads trängt undan ett redan befintligt lettiskt kollektivavtal som Laval förklarat sig bundet av.

EG-domstolen konstaterade att denna regel var diskriminerande i svensk rätt som möjliggör stridsåtgärder för undanträngande av utländska kollektivavtal. Domstolen menade att det är lovligt att vidta stridsåtgärder mot såväl nationella som utländska företag som inte innehar kol-

lektivavtal. Men att göra som Byggnads och Elektrikerförbundet gjort, att vidta stridsåtgärder mot en part som var innehavare av kollektivavtal i ett annat land, utgör ett brott mot likabehandlingsprincipen och således mot artikel 12 i EG-fördraget.

I slutet av 2009 kom det slutgiltiga avgörandet från Arbetsdomstolen, i domskälen angavs att de fackliga organisationerna diskriminerat en arbetsgivare med kollektivavtal från annat EU-land och på så sätt hindrat den fria rörligheten av tjänster. Samt att Byggnads och Elektrikerförbundet brutit mot en grundläggande princip inom EG-rätten, nämligen proportionalitetsprincipen och därmed kunde göras skadeståndsskyldiga.

Regeringen tog den 10 april 2008 beslut om en utredning angående laganpassning efter förhandsavgörandet i Lavalmålet. Utredningen benämndes SOU 2008:123. Den ledde fram till en lagstiftning som lägger stort ansvar på arbetsmarknadens parter.

Ett annat exempel på påverkan från EU är nya upphandlingsdirektiv. Det tidigare upphandlingsdirektivet och ett antal rättsfall gjorde klart att det inte kan ställas krav på kollektivavtal av leverantörer i en offentlig upphandling. I det nya direktivet kan det eventuellt bli möjligt att ställa sådana krav, men den tolkningen är idag omstridd och osäker.

Sammanfattningsvis så har EU tydligt påverkat institutioner på svensk arbetsmarknad. Men som den tidigare nämnda forskningen visar, är det svårt att hävda några samhällsekonomiska effekter av detta.

STATSKASSAN, BUDGETEN OCH STABILISERINGS- POLITIKEN

Statskassan, budgeten och stabiliseringspolitiken

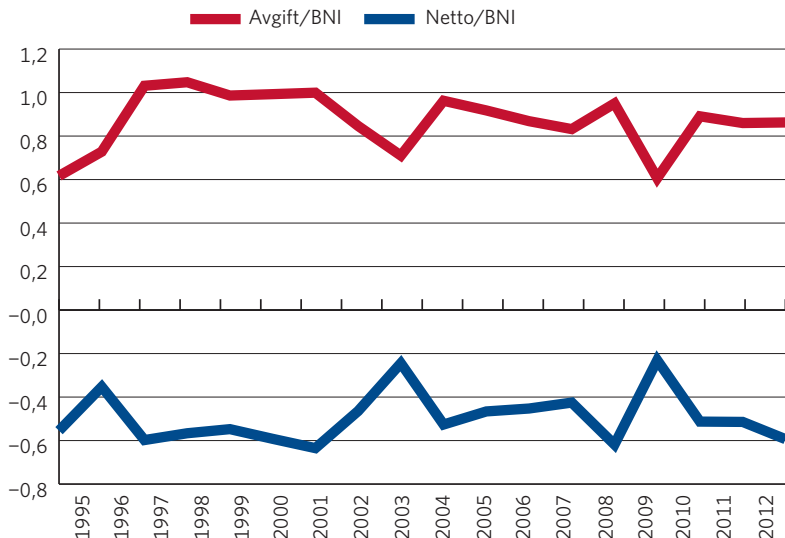
Bland Nej-sidans viktigaste argument framfördes just medlemsavgiften som till stor del används till transfereringar till jordbruk och svaga regioner, och därmed endast i mindre utsträckning kommer tillbaka till Sverige. Farhågor restes också om möjligheten att bestämma över finanspolitiken.

Medlemsavgiften

EU-konsekvensutredningen bedömde att medlemsavgiften skulle öka från 780 mdkr vid enbart EES-avtal till 20 mdkr vid medlemskap. Av detta kunde en miljard gå till bistånd och räknas av mot biståndsbudgeten. Ett återflöde i form av jordbruksstöd och regionalstöd beräknades visserligen gå till svenska regioner och jordbruket, men med marginell besparing för statskassan. Nettokostnaden för statskassan ansågs således vara 19 mdkr och stiga till 23 mdkr år 1999.

Hur har det utvecklats? År 2013 betalar Sverige 37 mdkr till EU:s budget och får tillbaka drygt 11 mdkr. Eftersom EU-avgiften är högre än återflödet får Sverige rabatt på avgiften. Diagrammet nedan visar på utvecklingen som andel av BNI.

Diagram 12. Avgift som andel av BNI, och nettot efter återflöden.

Källa: SCB.

Medlemskapet blev emellertid billigare än vad EU-konsekvensutredningen hade räknat med.

EU-avgiften bestäms utifrån Sveriges och de övriga EU-ländernas bruttonationalinkomst (BNI), momsinkomster samt tullar och avgifter vid handel med länder utanför EU.

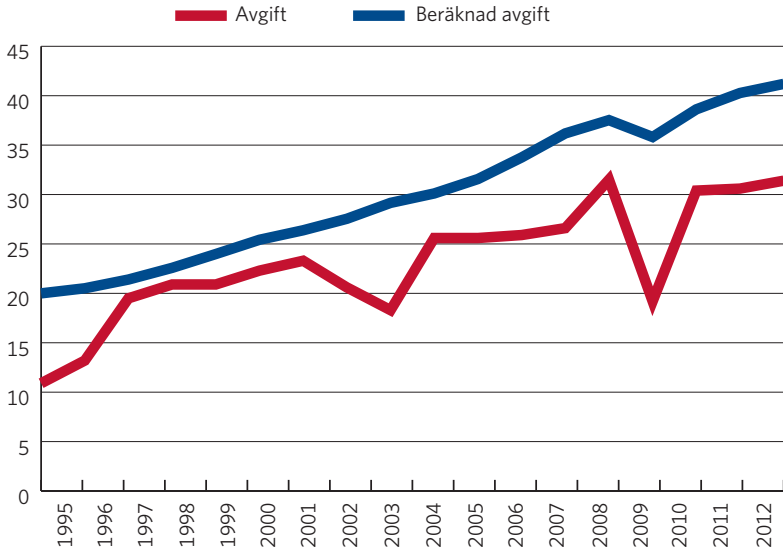
Dels fick Sverige en infasningsrabatt på EU-avgiften de första fyra åren av medlemskapet. År 1999 hade medlemsavgiften stigit till 21 mdkr, och återflödet till Sverige blev ungefär 11 mdkr.

Därtill kom senare flera rabatter. Att Sverige betalade en betydligt lägre avgift 2009 beror på att reglerna för ländernas avgifter ändrades detta år. De nya reglerna innebar att Sveriges avgift blev lägre än vad den varit med de tidigare reglerna. Beslutet gällde från 2007 och Sverige kompenenserades för detta med en rabatt på 2009 års avgift.

Sverige får rabatt på EU-avgiften för att kompensera att landet betalar en högre avgift än jämförbara EU-länder. Fram till och med år 2013 ska därför Sverige betala 0,1 procent istället för 0,3 procent av landets momsinkomst. Sveriges EU-avgift minskas med 150 miljoner euro på bruttobeloppet. Dessutom betalar Sverige endast en fjärdedel av sin normala andel av den så kallade Storbritannienavgiften.

Efter dessa olika rabatter visar diagrammet nedan den avgiften som EU-konsekvensutredningen beräknade och det faktiska utfallet. Avgiften är i dagsläget 10 miljarder kronor lägre än vad som då förutsågs.

Diagram 13. Sveriges faktiska medlemsavgift till EU, och vad som beräknades av EU-konsekvensutredningen.

Källa: SCB och egna beräkningar.

Sverige fortsätter att vara nettobetalare eftersom BNI är högre än genomsnittet för EU-länder och att merparten av EU:s pengar går till jordbruket

och till utjämning av sociala och regionala klyftor. Eftersom Sverige har små men moderna jordbruk får Sverige inte lika mycket jordbruksstöd som länder med stor jordbruksproduktion eller länder med jordbruk som behöver moderniseras. På samma sätt är de regionala och sociala klyftorna jämförelsevis små i Sverige och därmed finns inte samma behov av sådana stöd i Sverige som i andra EU-länder.

EU:s utgifter kategoriseras i sex olika områden. De två största områdena är "hållbar tillväxt" och "skydd och förvaltning av naturresurser". De utgör 86 procent av EU:s totala utgifter, eller drygt 100 miljarder euro år 2008. "Medborgarskap, frihet, säkerhet och rättvisa" inkluderar bland annat stöd till brottsbekämpning, migrations- och konsumentpolitik. "EU som global partner" är ett utgiftsområde som innefattar stöd till den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken samt bistånd till länder utanför EU. Administrationen för EU är cirka 6 procent av budgeten, eller 7 miljarder euro år 2008. Utgiftsområdet "kompensationer" inkluderar hjälp med att under en period betala delar av avgifterna för de nya EU-länderna Bulgarien och Rumänien.

Det är ganska osäkert att bedöma hur återflödet till Sverige påverkar statskassan. Men det finns inga skäl att göra en annan bedömning än vad EU-konsekvensutredningen gjorde, nämligen att nettoeffekten för statskassan av återflödet är liten. Därmed återstår att EU-medlemskapet ungefär blev 10 mdkr billigare per år än väntat.

Skattekonsekvenser

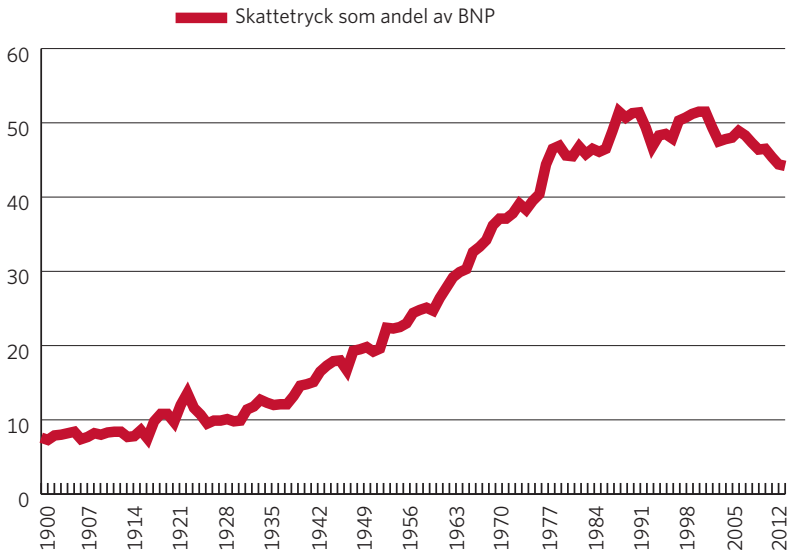
De formella anpassningskraven när det gäller skattesystemet har sällan någon större betydelse för Sverige. Däremot pågår det ett ständigt arbete med olika försök att harmonisera skattesystemen i EU:s länder. EU-beslut om skatter kräver dock enhällighet, och de består ofta av minimiregler som mer sällan har betydelse för Sverige.

Därför fäste också EU-konsekvensutredningen ganska liten vikt vid skattekonsekvenser. Däremot fanns det på Nej-sidan röster som befarade att EU skulle tvinga fram skattesänkningar, men också sådana som befarade påtvingade skattehöjningar.

Skattetrycket i Sverige var högst i världen när Sverige blev medlem.

Det har sedan dess sänkts med några procentenheter. Det har dock helt och hållet skett genom egna svenska beslut, i huvudsak inkomstskattesänkningar som genomförts i små steg under hela 2000-talet. Inom EU som helhet har det skett en mycket mindre sänkning av skattetrycket med ungefär en procentenhet mellan 1995 och 2012.

Diagram 14. Sveriges skattetryck som andel av BNP.

Källa: Ekonomifakta.

EU har vissa anpassningskrav vad gäller företagsbeskattning och indirekta skatter. För moms skall till exempel normalskattesatsen vara minst 15 procent, och högst två avvikande moms-satser på minst 5 procent. Konsekvensutredningen bedömde att anpassningskraven sannolikt skulle kräva avskaffande av reklamskatten och höjning av tobaksskatten.

Därtill kommer indirekta effekter av friare gränshandel och rörlighet. Utredningen för ett resonemang om att ökad rörlighet av arbetskraft teo-

retiskt skulle kunna tvinga fram sänkta inkomstskatter, eller marginalskatter.

I synnerhet bedömdes privatimport av alkohol kunna leda till ett skattebortfall om 3–4 mdkr oavsett om priset på alkohol sänktes eller inte.

Hur har det då blivit? En hel del förändringar av moms och andra konsumtionsskatter har faktiskt skett. Men konsumtionsskatter som andel av BNP har förblivit nästan oförändrade på drygt 12 procent av BNP.²¹ I den mån som vissa momssänkningar och alkoholskatteändringar kan ha drivit fram ökad privatimport, så har det kompenseras av andra höjningar. Sedan finanskrisens början har också en rad europeiska länder höjt sina moms-satser och har därmed närmat sig Sverige.

Enligt bilaga 6 till utredningen skulle privatimport på sikt kunna leda till att Sverige tvingas sänka momsen med i genomsnitt 3-4 procentenheter, vilket skulle motsvara ett skattebortfall på ungefär 15 mdkr. Utredningen menade dock att detta var en möjlighet, men att det var rätt osäker.

Utfallet har blivit att Sverige har sänkt moms-satsen något. Men flera andra europeiska länder har höjt sina moms-satser, vilket har minskat konkurrens-effekten.

Även när det gäller arbetskraft kan ett medlemskap öka rörligheten något och därmed bidra till en skattekonkurrens. Å andra sidan kan ett medlemskap också öka tillväxt och skatteintäkter, även vid något lägre skattesatser. Med undantag av Aruba i Västindien, ligger den svenska marginalskattesatsen på 57 procent högst i världen. Det visar en jämförelse av 114 länder genomförd av KPMG (2012).

Men det som gör att Sverige sticker ut är inte bara att själva skattesatsen är hög utan att den sätter in vid relativt sett låga inkomstnivåer. Framför allt ligger den nedre brytpunkten, det vill säga då marginalskatten ökar till 52 procent, lågt internationellt sett.

När det gäller kapitalsskatter ansåg utredningen att de var konkurrenskraftiga i Sverige, och därför inte behövde sänkas. Utredningen förut-såg således inte att många länder skulle komma att sänka kapital- och bolagsskatter och därmed även föranleda fortsatta sänkningar i Sverige. Samtidigt är kapital rörligt även utanför EU. Man kan således hävda att

EU-medlemskapet i sig inte nämnvärt bidragit till skattekonkurrensen för kapital och företag.

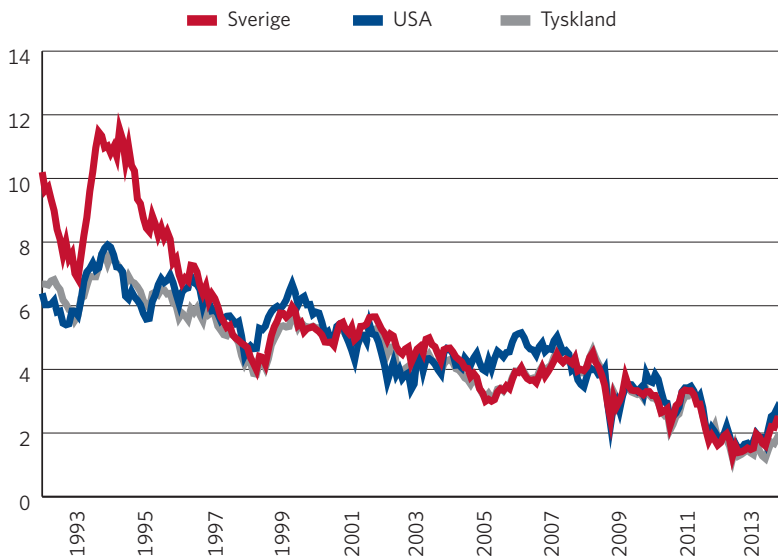
Mot EU-medlemskapets något större risk för skattekonkurrens står emellertid att bättre tillväxt till följd av medlemskapets effekter på handel och investeringar minskar behovet av att behöva konkurrera med lägre skatter. När allt sammanfattas har Sverige visserligen sänkt skattetrycket något. Men det skedde från en internationellt sett mycket hög nivå, och motiverades i huvudsak med önskan att göra det mer lönsamt att arbeta, och därmed öka sysselsättningsgraden bland människor utanför arbetsmarknaden, snarare än utflyttning av kvalificerad arbetskraft.

Utgiftskonsekvenser

EU-konsekvensutredningen argumenterade för att medlemskap skulle stärka tilltron till Sveriges då skakiga ekonomi, och därmed kunna leda till ungefär 1 procent lägre ränta, vilket skulle stärka statsfinanserna med mellan 5-10 mdkr per år. Räntan föll också faktiskt ganska snabbt under åren efter medlemskapet, mest sannolikt av andra skäl. Men medlemskapet kan ha bidragit. Idag torde detta dock sakna betydelse.

Sedan Sverige blev medlem i EU har räntekostnader fallit dramatiskt. Som diagrammet nedan visar skedde det också i huvudsak omedelbart och under året efter EU-medlemskapet. Detta har haft flera orsaker, inte minst att räntor också internationellt har varit låga och att Sverige så småningom lyckades avbetala statsskulden. Men räntefallet skedde väldigt snabbt efter medlemskapet, och har därmed i varje fall varit i linje med den effekt som EU-konsekvensutredningen förutspådde. En följd av detta har varit att många välfärdsområden rentav har fått ökade resurser. Det beskrivs i nästa kapitel.

Diagram 15. Statsobligationsräntor i Sverige, USA och Tyskland 1993–2013.

Källa: Macrobond.

Stabiliseringspolitiken

Diskussionen om stabiliseringspolitiken inför Sveriges medlemskap handlade delvis om konsekvenser av ett eurosamarbete. Den diskussionen tas inte med här, eftersom Sverige inte anslöt sig till euron.

Även utan euron befarades att EU skulle driva fram en samordning av finanspolitiken som skulle kunna hindra Sverige från att parera lågkonjunkturer. EU-konsekvensutredningen var måttligt bekymrad över detta, eftersom man menade att Sverige ändå under överskådlig tid behövde sanera statsfinanserna, och hade måttligt utrymme att stimulera ekonomin. Nej-sidan däremot såg möjliga restriktioner på underskottsfinansiering som en betydande nackdel av ett medlemskap.

Den faktiska utvecklingen i Sverige och EU blev emellertid rätt annorlunda än de flesta hade tänkt sig. Sverige valde på egen hand en mycket

mer finanspolitisk restriktiv linje än EU kom att kräva. Efter den socialdemokratiska valsegern 1994 markerade emellertid Göran Persson sin och därmed Socialdemokraternas inställning mycket tydligt:

”Dessa kriterier är enligt min mening uttryck för vad som bör känneteckna en sund och stark ekonomi, och kriterierna överensstämmer med den färdriktning som uttrycks i den ekonomisk-politiska proposition som regeringen nyligen lade fram.”²²

I stället kom EU:s krav på finanspolitiken i efterhand att framstå som alldeles för slappa.

Vid toppmötet i Amsterdam 1997 antog Europeiska rådet den så kallade stabilitets- och tillväxtpakten för att säkerställa sunda offentliga finanser i EU-länderna. Inget EU-land skulle få ha ett budgetunderskott större än tre procent av BNP och inte heller en statsskuld som överstiger 60 procent av BNP. Tyskland och Frankrike bröt mot paktens regler redan 2002, men slapp sanktioner.

Därmed blev det politiskt mycket svårt att ingripa när andra länder senare bröt mot paktens regler. När finanskrisen slog till hösten 2008 var också många EU-länders offentliga finanser i betydligt sämre skick än de skulle ha varit om stabilitetspaktens regler hade följts. Inte ens då blev finanspolitiken inom EU så restriktiv som kritikerna ibland hävdar. EU-länderna beslöt nämligen relativt snabbt om att möta krisen med stimulansåtgärder genom den så kallades European economic recovery plan, bestående av både efterfrågestimulanser och vad som beskrevs som ”smarta investeringar” i syfte att öka EU:s konkurrenskraft och främja övergången till ren energi.

I EU-kommissionens rapport *Public finances in EMU – 2010* konstaterades att de diskretionära stimulansåtgärderna haft positiva effekter på sysselsättning och ekonomisk aktivitet, men också att stimulanserna ökat skuldsättningen ytterligare och att hög offentlig skuldsättning riskerar att hindra tillväxt och sysselsättning.

Slutsatsen kan således inte bli någon annan än att EU-medlemskapet inte på något sätt begränsade de svenska stabiliseringspolitiska val som Sverige gjorde.

VÄLFÄRD

Välfärd

Ja-sidan målade upp en vision av bättre ekonomisk utveckling som också skulle hjälpa till med finansieringen av välfärden. Nej-sidan befarade i stället att EU skulle begränsa möjlighet till skattefinansiering och därmed undergräva den offentligt finansierade välfärden.

EU-medlemskapets betydelse för välfärden behandlades summariskt av Konsekvensutredningen, delvis därför att det pågick en parallell utredning (Social Välfärd S 1993:01). Vi hänvisar därför i huvudsak till en bilaga som beställdes gemensamt av båda utredningar med titeln ”Sveriges offentliga sektor i europeisk konkurrens – konsekvenser av EES-avtalet och medlemskap i EG/EU”.²³

Denna utrednings huvudfråga var att EU-medlemskap har ganska marginella effekter på välfärden, i synnerhet jämfört med andra mycket starka krafter som den demografiska utvecklingen.

Finansieringen

I utredningen lyftes tre mekanismer fram avseende finansieringen. Den första slutsatsen var att EU visserligen ställde krav som skulle kunna framtvinga en sänkning av vissa moms-satser. Men eftersom det står Sverige fritt att höja andra skatter i stället, så kan det inte anses orsaka en sänkning av finansieringsmöjligheter. Tvärtom kunde en något bättre tillväxt till följd av EU-medlemskapet något förbättra finansieringsmöjligheterna.

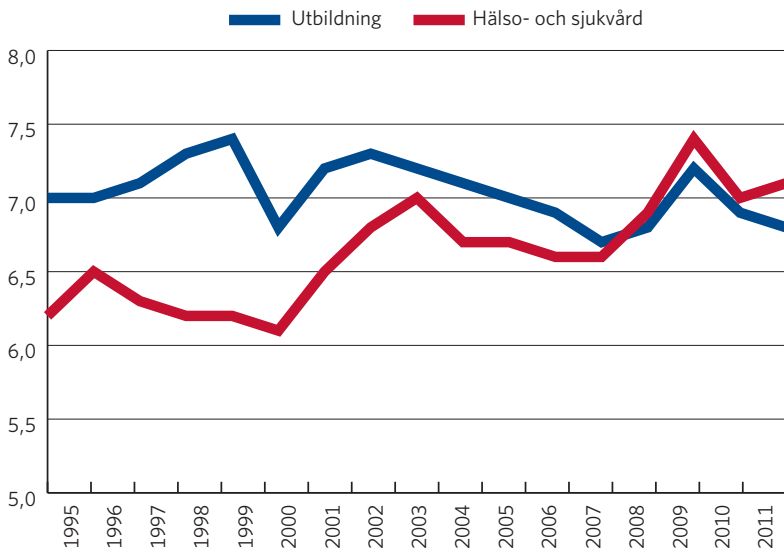
Den andra slutsatsen var att risken för skattedumping eller social dumpning snarare minskar med EU-medlemskap. Det beror dels på att EU sätter vissa minimikrav som kan tvinga en del länder att höja sina sociala ambitioner. Därmed minskar också risken för social dumpning. Därtill ökar möjligheten att påverka EU:s socialpolitik.

Den tredje mekanismen är den som nämndes i det förra kapitlet, nämligen att ett medlemskap skulle kunna bidra till lägre ränta på den svenska statsskulden.

I diagrammen nedan visas hur utgifter för vård har ökat medan utgifter för skola har legat stabil som andel av BNP. Som synes har i vart fall

inte någon nedrustning skett, trots lägre skatter. En viktig orsak är just de brant fallande utgifterna för statens och kommuners räntebetalningar.

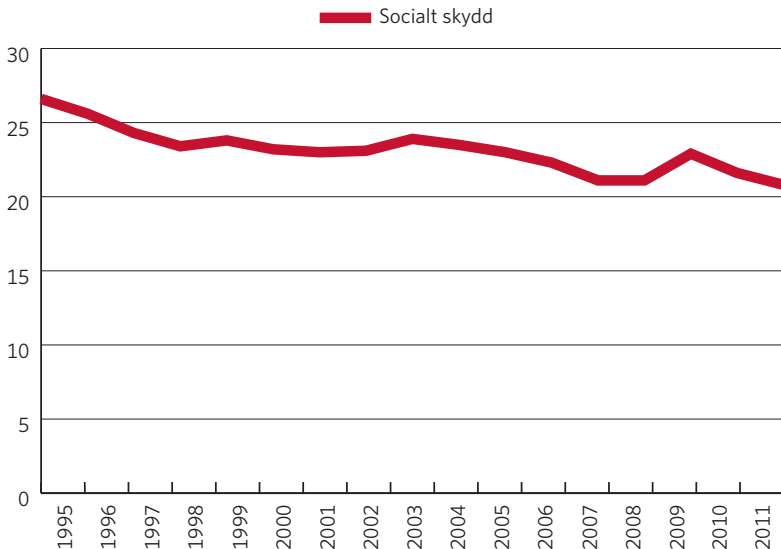
Diagram 16. Offentliga utgifter för hälso- och sjukvård och utbildning i Sverige.

Källa: SCB.

Utgifter för övrigt socialt skydd har minskat så som diagrammet nedan visar. Socialt skydd inkluderar främst transfereringar, ekonomiskt stöd, vid sjukdom och funktionshinder, ålderdom, efterlevande, familj och barn, arbetslöshet och boende.

Minskningen under åren 1995-2000 är en följd av att arbetslösheten efter 1990-talskrisen gradvis minskat. Efter år 2006 skedde ytterligare en minskning till följd av de olika arbetslinjereformerna.

Diagram 17. Utgifter för socialt skydd som andel av BNP.

Källa: Ekonomifakta.

Privatisering och organisation av välfärden

Nej-sidan anförde som argument också att ett EU-medlemskap skulle tvinga fram mer konkurrens inom välfärdstjänsterna. Möjligen hoppades Ja-sidan just på ett sådant utfall.

I bilaga 6 till EU-konsekvensutredningen börjar resonemanget med möjligheten att Sverige skulle tvingas att avskaffa vissa monopol av EU. Flera av de konkreta exemplen sågs dock mest som förhandlingsbara.

Även när det gällde läkemedel ställde redan EES-avtalet vissa krav för att underlätta hanteringen av läkemedel mellan länder. Konkurrensut-sättningen av Apoteksbolaget drevs dock inte särskilt hårt av EU. I stället blev det ett eget svenskt beslut.

De svenska upphandlingsreglerna har utformats efter direktiv från EU, som för Sveriges del dock var bindande redan till följd av EES-avtalet

snarare än medlemskap. Den ökande konkurrensen inom den europeiska marknaden för offentliga tjänster till följd av EES-avtalet, bedömdes också leda till en viss kostnadssänkning för offentliga utgifter.

En vanlig slutsats är att Sverige på detta område, och i implementeringen av åtskilliga EU-direktiv, har ägnat sig åt viss "gold-plating". Med det menas att de svenska reglerna har gått längre än vad EU-direktiven hade krävt.

Sammanfattningsvis har farhågor om en av EU-medlemskap framtvungad konkurrensutsättning av Systembolaget och Apoteksbolaget inte besannats. I vilken mån upphandlingsreglerna hade sett annorlunda ut utan EU-medlemskap är svårt att bedöma. I vilket fall som helst så tvingar inte upphandlingsreglerna till konkurrensutsättning.

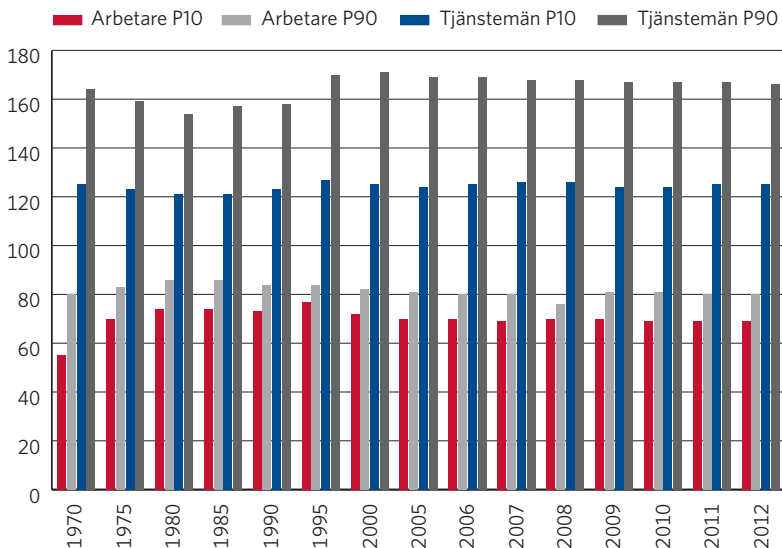
Jämlikhet

Varken Romfördraget eller senare fördrag innehåller bestämmelser som begränsar Sveriges socialpolitik. De två effekter som begrundas i EU-konsekvensutredningen är i stället effekten genom möjligheter att finansiera offentliga välfärdsåtaganden, och effekter genom flyttströmmar.

När det gäller finansieringen är slutsatsen från föregående kapitel att EU-medlemskapet inte har haft någon påtaglig effekt.

Däremot uttrycks en farhåga i utredningen att ett medlemskap något kunde öka lönespridningen till följd av både något mer utflyttning av välutbildade (vilket höjer kvarvarande höginkomsttagares löner) och mer inflyttning av låginkomsttagare.

Diagram 18. Lönespridning i form av 10:e och 90:e percentilen för arbetare och tjänstemän.

Källa: Ekonomifakta.

Som diagrammet visar skedde en viss ökning av lönespridning under åren innan Sverige blev EU-medlem. Men efter medlemskapet har lönespridningen i princip inte ökat alls.

Det kan noteras att inkomstskillnader visserligen har ökat under delar av perioden. Men det beror mest på kapitalavkastning på sparande och är därför inte lätt att hänföra till flyttströmmar eller andra möjliga effekter av EU som diskuterats ovan.

Alkoholpolitik

Alkoholpolitiken ansågs ha stor betydelse vid medlemskap. Dels fanns farhågor om att Sverige inte skulle få behålla ett alkoholmonopol. Sverige fick dock behålla Systembolaget. Däremot ställdes ökande krav på

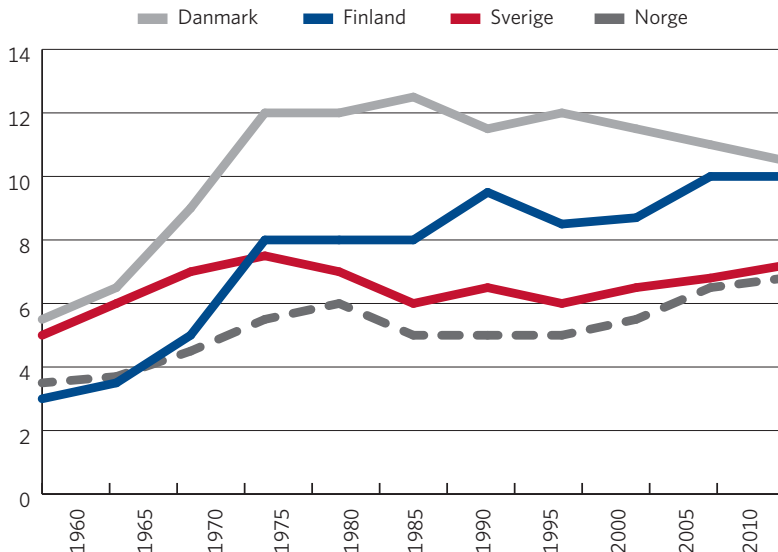
att Systembolagets inköp sker på ett konkurrensneutralt sätt, vilket också innebar att Vin & Sprit miste sitt import- och grosshandelsmonopol, och så småningom såldes till franska Pernod Ricard.

Den större frågan handlade emellertid om att fri rörlighet över gränserna skulle underlätta privatimport och smugglad alkohol.

I bilaga 6 till EU-konsekvensutredning anförts olika studier som visade att en prissänkning med 1 procent skulle leda till en ökad konsumtion av alkohol med ungefär lika mycket. En ökad konsumtion hade sedan kopplats till en rad olika sjukdomar som till exempel levercirros. En rad studier hade också pekat på mycket stora sociala och ekonomiska kostnader av alkoholkonsumtionen.

Baserad på dessa studier var prognosen i bilagan att alkoholkonsumtionen skulle kunna öka med 10-20 procent till följd av EU-medlemskapet, och att detta skulle medföra ökade kostnader för offentlig sektor för olika alkoholskador på 2–5 mdkr. Dessa siffror betraktades naturligtvis som mycket osäkra. Därtill får läggas att huruvida en friare alkoholimport innebar minskad eller ökad samhällsnytta ansågs omöjligt att sja om, eftersom det i princip inte hade gjorts några studier om hur människor värderar en "hälsosam" eller skadefri alkoholkonsumtion.

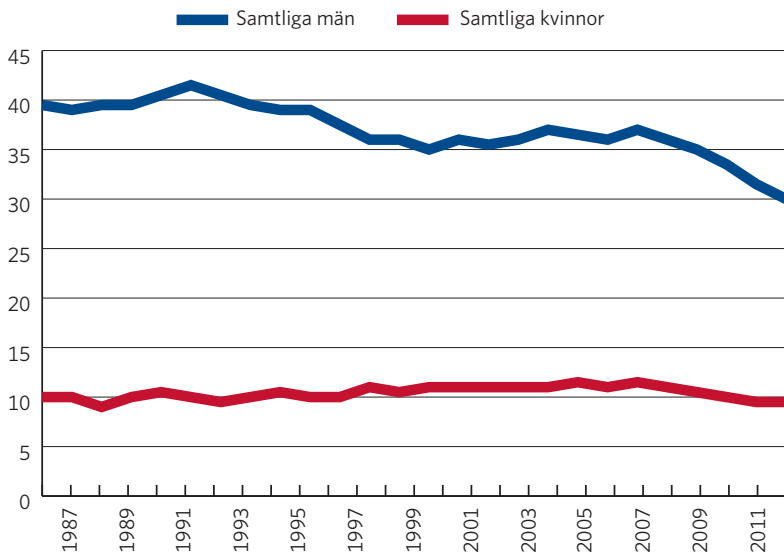
Hur har det då gått? Den registrerade alkoholkonsumtion har sjunkit betydligt. Detta exkluderar dock privatimport och illegal alkohol. Den totala konsumtionen har i stället ökat, som diagrammet nedan visar. Utvecklingen är dock svårtolkad när man jämför med andra länder. I Norge, till exempel, som inte gått med i EU, har alkoholkonsumtionen ökat ännu mer än i Sverige. Enligt andra statistikällor så har alkoholkonsumtionen rentav minskat efter 2004, i synnerhet bland ungdomar.

Diagram 19. Den totala alkoholkonsumtionen i nordiska länder.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd, THL.

Ett vanligt resultat i forskningslitteraturen tycks vara att alkoholrelaterade skador inte har ökat som väntat av den konsumtionsökning som skett. Levercirros har till exempel ökat, men mindre än väntat.²⁴ Den sammanlagda dödligheten av alkohol- och drogrelaterade orsaker har rentav minskat väsentligt för män, men inte för kvinnor.

Diagram 20. Alkoholrelaterad dödlighet (inklusive bidragande dödsorsaker) 1987–2012, samtliga kvinnor, samtliga män och åldrarna 15–74 år. Åldersstandardiserade dödstal per 100 000.

Källa: Socialstyrelsen.

En del av minskningen skedde redan ganska snart efter EU-medlemskapet. Man kan inte dra alltför stora växlar på dessa övergripande trender. Två övergripande slutsatser kan dock dras. En är att det enkla sambandet mellan totalkonsumtionen och ökade skador som togs för givet när Sverige gick med i EU, inte är tillförlitlig.

Den andra slutsatsen är att EU-medlemskapet mycket väl kan ha gjort ett "måltidsdrickande" vanligare utan att nämnvärt påverka pris och tillgänglighet bland grupper som konsumerade illegal alkohol. Hembränning kan till exempel ha minskat väsentligt sedan EU-medlemskap. I varje fall måste slutsatsen vara att medan konsumtionen har ökat som väntat, så har ökningen av alkoholskador uteblivit.

MILJÖ

Miljö

Miljöpolitik var en viktig fråga när Sverige tog ställning till att gå med i EU eller inte. Såväl Ja- som Nej-sidan anförde just miljöpolitikens effektivitet och integritet som viktiga argument för varför folk skulle rösta ja eller nej. Ja-sidan hävdade att många miljöproblem är gränsöverskridande och kan enbart hanteras i samarbete med andra länder. Nej-sidan, däremot, menade att EU inte skulle bedriva en sådan ambitiös miljöpolitik som Sverige och att vi därför skulle avhända oss möjligheten att påverka miljön med de politiska instrument som står till förfogande.

Om medlemskapet i EU haft en positiv eller negativ påverkan på Sveriges miljöpolitik är omöjligt att avgöra på basis av neutrala observationer. Det går heller inte att hävda med bestämdhet hur svensk miljöpolitik skulle divergera med EU:s miljöpolitik om Sverige hade stått utanför EU. Det kan med säkerhet sägas, dock, att prioriteringen av miljöpolitik är annorlunda i dag än 1995 – både i Sverige och andra EU-länder – och att miljöpolitiken delvis kommit att ändra karaktär i takt med att den globala uppvärmningen blivit en prioriterad politisk fråga.

EU har utan tvivel genomfört en rad miljöpolitiska reformer sedan Sverige anslöt sig till EU. Den största reformen under senare år har sannolikt varit de nya klimatmålen för 2020, som till skillnad från tidigare klimatmål innebär att EU-länder måste föra en aktiv politik för att reducera växthusgaser. I klimatpolitiken ingår många olika komponenter: regleringar för utsläpp från olika energikällor och transporter, miljöeffektiviteten i drivmedel, regleringar för utsläpp i samband med ekonomisk produktion – eller i produktion av drivmedel. En av flaggskeppsreformerna var införandet av det så kallade Emissions Trading System, skapande av en marknad för utsläppshandel.

EU har också beslutat om många andra miljöpolitiska reformer. En stor kemikaliereform, REACH, genomfördes 2007. Reformen av regleringar för luftföroreningar har genomförts, som till exempel Svaveldirektivet. Flera regleringar av sopor och industriellt avfall har införts. Nya reformer av politiken för biologisk mångfald och hur land med rik mångfald ska vårdas har kommit under flera tillfällen sedan Sveriges anslutning.

EU:s miljöpolitik har också getts en mycket tydligare institutionell form än tidigare. Det ”konstitutionella” mandatet har tydliggjorts: roller och ansvarsfördelningar mellan institutioner och medlemsländer har förändrats påtagligt. Kommissionen har i dag en större möjlighet att ta initiativ och säkra efterlevnad av beslut jämfört med 1995. Och regleringar som införs har en tydligare koppling till lagstiftning för den inre marknaden, vilket betyder att det finns mer ekonomisk kraft i EU:s kapacitet att genomföra sin politik.

Jämförelser mellan länders faktiska miljöpolitik, eller hur väl de presterar i reella nyckeltal för miljön, visar också att Sverige inte avviker från andra EU-länder. I en rad olika studier har det visats att flera andra länder har en bättre faktisk miljöprestation än Sverige. I till exempel Yale-universitetets Environmental Performance Index rankas fem andra EU-länder högre än Sverige.²⁵ Sett över en tioårsperiod har alla studerade EU-länder utom Finland ökat sin faktiska miljöprestation mer än Sverige. Det är inte särskilt anmärkningsvärt eftersom Sverige startade från en högre nivå i denna studie, men det visar på en allt tydligare konvergens i EU-ländernas miljöprestation.

JORDBRUK OCH LIVSMEDEL

Jordbruk och livsmedel

Konsekvensutredningen hade en genomgående diskussion om effekterna av ett medlemskap på svenskt jordbruk, sett både från producent- och konsumentensidan. På basis av en expertrapport diskuterades effekter inom olika sub-sektorer (vegetabilier, animalier, et cetera) och på olika avsättningar för produktion. Den bedömning som görs är att EES-avtalet, under hypotesen att 1990 års reform genomförs, är mer gynnsamt än full anslutning till EU.

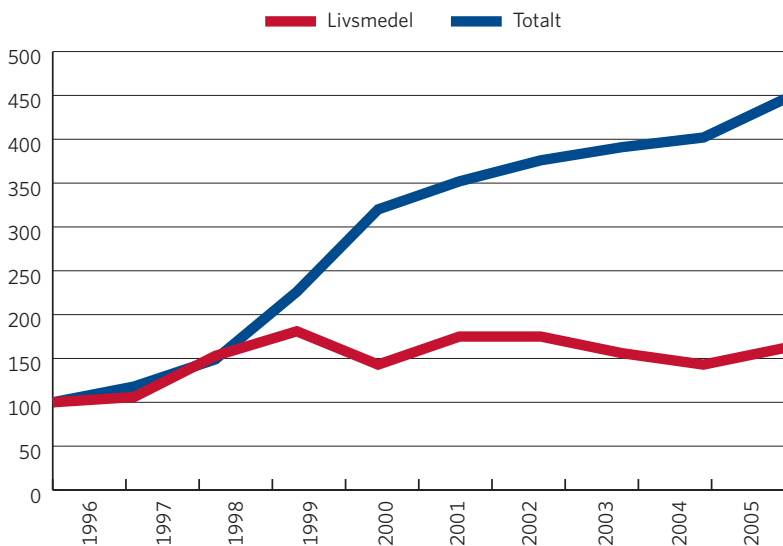
De flesta slutsatser som dras i Konsekvensutredningen är svåra att studera mot observerade data därför att de kräver rätt ingående studier, eller för att de bygger på hypoteser om jordbruksreformen 1990 som inte går att testa mot trenddata före reformen. Konsekvensutredningen gör till exempel bedömningen att Sverige skulle fullfölja sin reform att fasa ut exportsubventionerna, vilket skulle ha en dämpande effekt på svensk jordbruksexport, men att dessa skulle återinföras igen vid EU-medlemskap. Hade Sverige genomfört den reformen fullt ut hade handelsdata kunnat jämföras, men nu går det inte.

En viktig slutsats för Konsekvensutredningen är att matpriserna i Sverige kommer att falla, eller inte stiga lika snabbt, som en konsekvens av EU-anslutning och den ökade konkurrens den medför. Livsmedelspriserna var enligt Konsekvensutredningen 60 procent högre i Sverige än dåvarande genomsnittet i EU. År 2012 låg livsmedelspriser i Sverige 24 procent högre än genomsnittet i EU-27, enligt beräkningar från Eurostat. Konvergensen med EU-12 har varit ännu större. Med andra ord var det, som visas på annat håll i denna studie, en riktig bedömning att matpriserna skulle konvergera och sannolikt stiga mindre i pris än konsumentpriser generellt.

Konsekvensutredningen hävdade också att utlandsetableringen i den svenska livsmedelssektorn skulle öka som en konsekvens av EU-anslutningen. Det är definitivt riktigt att utlandsetableringen har ökat. Som diagrammet nedan visar ökade den samlade mängden utländska tillgångar i svensk livsmedelssektor under åren efter EU-anslutningen. Tillväxten var dock låg i jämförelse med tillväxten för totala utländska tillgångar i

Sverige. Det är inte anmärkningsvärt utan följer historiska trender. Däremot har livsmedelssektorn avvikit mer från tillväxten på de samlade totala tillgångarna efter EU-anslutningen än de gjorde före EU-anslutningen. Det är sannolikt inte heller anmärkningsvärt då EU-anslutningen och de globala förändringarna i handel och investeringar kom att påverka mer öppna och handlingsbara sektorer snabbare än de mer slutna sektorerna.

Diagram 21. Utländska tillgångar i Sverige (Index: 1996=100).

Källa: Riksbanken, SCB, egna beräkningar.

Det finns få andra specifika slutsatser från Konsekvensutredningen som är möjliga att studera mot bakgrund av svensk utveckling sedan EU-anslutningen. Det finns dock en implicit värdering i expertrapporten till Konsekvensutredningen – som också delas i huvudstudien – att ett EES-avtal är att föredra framför full anslutning om det bara är jordbrukspolitikerna som granskas. En bakgrund till denna slutsats är att Sverige hade

påbörjat 1990-års jordbruksreform och avvecklat en del av de jordbruks-politiska instrument som tidigare hade påverkat effektiviteten i livsmedelsmarknaden. Exportsubventionerna hade delvis fasats ut. Vissa andra subventioner hade justerats. Gränsskyddet sänktes. Olika interna regleringar avskaffades. Men när EU-anslutningen började närma sig så återinfördes en del exportsubventioner och väl inne i EU fick Sverige höja en del tullar.

Skillnaden i stödnivåer mellan svenskt och europeiskt jordbruk var dock inte så stor som ibland hävdas. Om stödnivåer mäts som producentstöds-ekvivalenter (stöd från skattebetalare och konsumenter som andel av produktionen) låg Sverige avsevärt högre än dåvarande medlemsländer under 1993 och 1994. Dessutom verkade stödnivåerna och gränsskyddet i Sverige inom en liten marknad medan motsvarande instrument i dåvarande EG åtminstone kunde lindras av viss handel mellan länderna. Konsekvensen av detta var att priserna på jordbruksprodukter i Sverige generellt var betydligt högre än bland medlemsländerna.

Hade jordbruksreformen fullföljts hade stödnivåerna kommit ner, sannolikt en bit under dåvarande genomsnittet för medlemsländerna. Gränsskyddet var dock inte tänkt att ändras påtagligt, åtminstone inte före det att Uruguay-rundan hade avslutats.

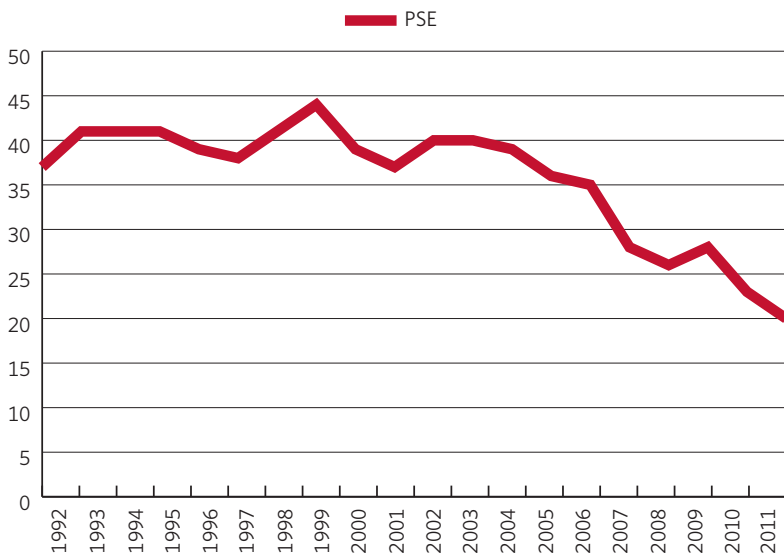
Tabell 3. Priserna i EG och i Sverige (Världsmarknadspriset=100).

	EG	Sverige
Vete	194	201
Oljefrön	257	298
Socker	303	269
Mjök	273	380
Nöt- och kalvkött	218	231
Fläskkött	110	134
Samtliga produkter	187	246

Källa: OECD (1993).

Sedan Sverige anslöt sig till EU har EU:s jordbrukspolitik delvis reformerats. En konsekvens av reformeringarna och av utvecklingen av världsmarknadspriset är att produktstöds-ekvivalenten har sjunkit markant till att i dag vara ungefär 22 procent av jordbrukets totala intäkter (se diagram 22). Det är fortfarande kolossalt hög nivå på stöden men nivån har fallit från de nivåer på nära 50 procent som fanns tidigare (Sverige hade ett PSE-tal på nära 60 procent innan jordbruksreformen inleddes). Nivån på de direkta transfereringarna har varit relativt konstant under de senaste decennierna men marknadsprisstödet har fallit, utom på animalieproduktion och socker. Nära hälften av EU:s direkta transfereringar går till stöd som inte förutsätter någon produktion.

Diagram 22. Produktstödsekvivalent (PSE) i EU.

Källa: OECD PSE Database, egna beräkningar.

En större andel av de direkta transfereringarna går i dag till produktion av energigrödor. EU har ökat sin produktion av framför allt raps för att framställa biodiesel. Även om planen är att stöden till sådan produktion ska fasas ut efter 2020 finns det ett underliggande tryck på att EU måste öka sina transfereringar till energigrödor för att europeisk biodiesel ska vara konkurrenskraftig. Gränsskydden för biobränslen är överlag höga i Europa, men den europeiska sektorn investerade kraftigt i ökad produktionskapacitet upp till 2011 och en stor del av denna kapacitet är outnyttjad. Biobränslesektorn har successivt fått större stöd för att kompensera kostnaden för dessa överinvesteringar.

REGIONALPOLITIK

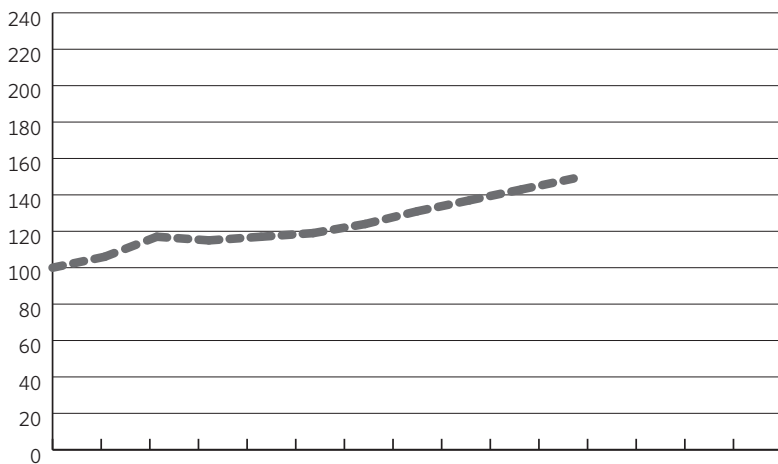
Regionalpolitik

Konsekvensutredningens analys av regioners ekonomiska utveckling efter ett medlemskap var mycket tentativ eller explorativ. Utredningen förde allmänna resonemang om i vilken utsträckning som konkurrens och specialisering kommer att påverka produktion i utsatta regioner och likrikta landets produktion, det vill säga att regioners produktionsprofil skulle komma att närma sig landets produktionsprofil. Inga riktiga slutsatser drogs av Konsekvensutredningen; den antog snarare att EU-medlemskapet inte skulle påverka detta i större utsträckning än andra ekonomiska trender.

Regionalpolitiken behandlades mer grundligt och utredarna förde allmänna resonemang om skillnader i vilken typ av regionalstöd som skulle komma att ges om Sverige anslöt sig till EU – samt vilka regioner som skulle motta större eller mindre stöd. Överlag hävdades att volymen på regionalstöd skulle öka med ett fullt medlemskap och att Sveriges egna satsningar på regionalstöd (från landets statsbudget) skulle påverkas. Dessa förutsägelser var inte särskilt djärva utan bekräftades sedan också av faktiska stöd.

Det går dock inte att hävda att den ökade intensiteten i regionalstöd har bidragit till ekonomisk konvergens inom Sverige. De regioner, särskilt Norrlandslänen, som haft mest påtaglig förändring i stödnivåer har haft en tillväxtnivå som legat långt ifrån de regioner i Sverige som haft högst ekonomisk tillväxt, särskilt Stockholm och Västsverige. Som diagrammet visar är Stockholms län den region som haft snabbast tillväxt från Sveriges EU-anslutning fram till den ekonomiska krisen, medan mellersta Norrland har haft den lägsta ekonomiska tillväxten. Med en genomsnittlig skillnad i ekonomisk tillväxt på 2,5 procentenheter under denna period blir den ackumulerade effekten mycket stor.

Diagram 23. Bruttoregionalprodukt, löpande priser (Index: 1993=100).

Källa: SCB, egna beräkningar.

VÄGEN FRAMÅT

Vägen framåt

Denna studie försöker att ge ett svar på en mycket enkel fråga: blev Sveriges medlemskap i EU ungefär som vi hade tänkt oss? Det är en fråga som dock inte har ett enkelt svar. Det är mycket svårt att göra förutsägelser, särskilt om framtiden, skrev den danske fysikern Niels Bohr. Så var det också i diskussion om svenskt medlemskap och vilken slags utveckling som på ett ungefär kunde förväntas med eller utan EU-medlemskap. Ja- och Nej-sidan hade ofta tvärsäkra svar, men de som ägnade mer tid åt att fundera över de eventuella konsekvenserna undvek att binda sig vid en exakt prognos om hur framtiden skulle arta sig.

En samhällsekonomisk konsekvensutredning av medlemskapet till-sattes och de resultat de presterade har varit det huvudsakliga riktmärket i denna studie. I många avseenden gjorde Konsekvensutredningen riktiga bedömningar av riktningen på svensk ekonomi och ekonomisk politik efter ett medlemskap. I andra avseenden blev dess bedömningar sidsteppade av annan ekonomisk utveckling. I den här studien drar vi följande slutsatser:

- Sveriges utrikeshandel har expanderat mycket snabbare än vad någon förväntade sig 1995. Export likväl som import har vuxit klart över historisk trend. Sveriges import från EU följde med i handelsaccelerationen och andelen svensk import som kommer från EU har inte justerats mycket sedan EU-anslutningen. Andelen svensk export som går till EU har avtagit under senare år men ligger fortsatt högre än samma variabel 1995.

-

med länder utanför EU genom exporten än importen. Svensk import har en stor andel insatsvaror i sin import och visar starkare tecken än EU generellt på vertikal integration i handeln. Det är i linje med Konsekvensutredningens förväntan på en högre grad av specialisering i svensk handel efter EU-anslutning.

- EU hade vid svensk EU-anslutning en mer restriktiv eller defensiv handelspolitik än Sverige i en rad olika områden. Konsekvensutredningen pekade på några av dem: tullpreferenser, antidumpning, och frivilliga exportbegränsningar. EU:s politik på dessa områden har förändrats i mer handelsvänlig riktning sedan 1995, men det finns fortfarande inslag av protektionism. Det finns inget som tyder på att EU:s aningen högre grad av protektionism haft någon större betydelse för Sveriges aggregerade handelsvolym.
- Sverige har sedan 1995 heller inte varit frihandels fanbärare i alla handelsfrågor. Sverige, liksom andra länder som Tyskland, har haft påtagligt defensiva intressen i tjänstehandelspolitiken och inte använt sig nämnvärt av möjligheten till tjänstesektorsreformer genom en fördjupad inre marknad.
- Vid anslutningen till EU fick Sverige reformera viktiga sektorer för att följa EU:s konkurrenspolitik och dessa reformer har påverkat handel, konkurrens och priser. Vissa av reformerna, till exempel bättre regler mot diskriminering i offentlig upphandling, har inte påverkat handelspenetrationen i förväntad utsträckning.
- Sveriges in- och utflöde av utländska direktinvesteringar har vuxit klart över trend sedan 1995, också med EU. Denna trend följer ett internationellt mönster som inte handlar specifikt om EU utan varit en anpassning till ny efterfrågan och kostnadskonkurrens. Konsekvensutredningen förutspådde minskade investeringar till EU direkt efter anslutningen då företag inte längre skulle ha skäl att investera i EU istället för Sverige för att undvika diskriminering. Något sådant mönster

finns inte i tillgänglig data. Däremot fick Konsekvensutredningen rätt i att Sveriges investeringskvot skulle öka efter EU-anslutningen.

- Konsekvensutredningen drog två tydliga slutsatser om vad Sveriges anpassning till EU:s jordbrukspolitik skulle innebära. Båda har visat sig vara riktiga. För det första konvergerade livsmedelspriserna i Sverige med priserna i EU. För det andra ökade utlandsetablering i svensk livsmedelssektor. Anpassningen till EU:s jordbrukspolitik innebar att några av de delar av jordbruksreformen från 1990 som innebar avreglering fick återregleras. Stödnivån till svenskt jordbruk har dock sjunkit med EU-anslutningen och jordbrukspriserna har gått ner.
- Konsekvensutredningen antog att svensk anpassning till EU:s regionalpolitik skulle innebära större regionalstöd, särskilt till vissa regioner. Det visade sig stämma. Den ”fundering” som Konsekvensutredningen vädrade om en tydligare ekonomisk konvergens mellan regioner i Sverige kan inte bekräftas. Tvärtom har divergensen ökat mellan de regioner som haft högst respektive lägst tillväxt.
- De makroekonomiska konsekvenserna av EU-anslutningen har på ett sätt varit påtagliga. Svenska räntor sjönk påtagligt efter 1995, delvis som en konsekvens av medlemskapet, och innebar mindre fiskalt tryck på Sveriges statskskuld.
- Svensk stabiliseringspolitik har förändrats markant sedan 1995, men inte därför att Sverige anslutit sig till EU. Skuldsaneringen och allmänna fiskala och stabiliseringspolitiska reformer, som likväl skulle gjorts även om Sverige inte anslöt sig till EU, är den huvudsakliga förklaringen till förändringen.
- Svenska reallöner har ökat mycket snabbt efter 1995, i takt med reallöneökningarna från 1960-talet. Konsekvensutredningens bedömning av utvecklingen på reallöner var rejält i underkant, men dess bedömning av svensk sysselsättningsgrad var huvudsakligen riktig: den har ökat något sedan 1995.

- EU-medlemskapet har haft påverkan på svensk arbetsmarknad genom arbetskraftens fria rörlighet och den så kallade Lavaldomen. Det är dock svårt att hitta några makroekonomiska effekter av dessa förändringar. Det har på samma sätt varit svårt att finna tydliga effekter på lönespridning.
- Sveriges skattesystem har påverkats av EU-anslutningen, men effekten har inte varit stor. Skatter i Sverige har sjunkit sedan 1995, men inte som en konsekvens av EU, utan snarare på grund av vissa skatters negativa inverkan på arbetsutbud.
- Sveriges nettoavgift till EU har varit påtagligt lägre än vad Konsekvensutredningen förutspådde.
- Svensk välfärds- och socialpolitik har i viss mån påverkats av EU-medlemskap, till exempel genom införselregler av tobak och alkohol. Sveriges genomsnittliga alkoholkonsumtion har ökat sedan 1995, i linje med vad Konsekvensutredningen antog. Alkoholskadorna har däremot inte ökat som en konsekvens av ökad alkoholkonsumtion.

En sammanfattande slutsats är därför att medlemskapet blev ungefär som vi hade tänkt oss, om vi bedömer det på basis av Konsekvensutredningens analys och bedömningar. Svensk ekonomi har blivit mer internationell som en konsekvens av medlemskapet. Kommersiella regleringar är i dag mer regelstyrda och lämnar mindre utrymme för politiska impulser. Makroekonomin har stabiliserats och anpassats till moderna ekonomiska realiteter, men huvudsakligen som en konsekvens av beslut som fattats nationellt. EU har på ett sätt kommit att bli mer "svenskt" i så måtto att centrala linjer i svensk syn på EU har fått ett större genomslag: EU är i dag en mer öppen ekonomi än 1995 och EU ger i dag större politisk prioritet i miljöfrågor.

Det är fyra andra slutsatser vi kan dra på basis av denna studie – men som inte hänger samman med Konsekvensutredningens slutsatser.

När EU fungerar bra – och inte fungerar bra

Effekten av europeiskt samarbete är bättre när EU-institutioner fått ett klart men begränsat mandat och en institutionell ram för att hantera mandatet som mycket tydligt visar på EU-institutionernas ansvar. Konkurrenspolitik och handelspolitik är två bra exempel. Det finns en tydlig fördelning av institutionella roller och ansvar. Det finns tydliga regler som ska guida institutioner likväl som medlemsstater och deras regeringar – och många av dessa regler får support av internationella ”normer”.

Jordbruks- och regionalpolitiken är två motsatta exempel. EU har oklara mandat inom dessa områden: ingen kan klart säga vad syftet med denna politik är och hur de politiska instrument som står till EU:s förfogande faktiskt kan ge avsedd verkan. Det finns inom dessa områden en acceptans för bristfällig prestation; toleransnivån för fusk och systematiska brister verkar ibland vara oändlig. Det saknas ambitioner och rutiner för hur politiken ska vara transparent och utvärderas, och hur problem ska hanteras när sådana uppstår. Resultaten av EU:s agerande är föremål för politisk förhandling. Det skapar utrymme för enskilda medlemsstater och lobbyintressen att få ett oproportionellt stort inflytande på politisk design.

Det finns tecken på att EU-länder alltmer föredrar politiska lösningar som är av det senare slaget – diffusa politiska mandat utan klara institutionell ramar och villkor för politiska instrument. Det är mest tydligt i många av de nya politiska ordningar som byggts upp i spåren av eurokrisen: ingen kan med tydlighet säga vem som är ansvarig för vad i flera av dessa nya samarbeten, eller hur och när det ska värderas om samarbetet fungerar bra eller dåligt. Men det sker också i andra politiska områden. Det blir allt mer politiska förhandlingar om hur existerande regler ska tolkas och vilka mandat som kommissionen har för att agera. En sådan institutionell kultur tenderar inte bara att premiera undermåliga resultat, den ger heller inte de fasta gränser för var den gemensamma politiken i EU slutar.

EU-institutionerna bör ges ett mycket tydligare uppdrag när det gäller att skapa transparens om politik och utfall – och att aktivt utvärdera den politik som EU-institutionerna själv ansvarar för, och den som ligger

inom medlemsstaternas fögderi, på sådant sätt att resultat av utvärdering inte är föremål för politisk förhandling. De områden som ligger inom ramen för EU:s exklusiva kompetens bör också ges mycket stramare mandat. Detta är dock svårare att åstadkomma i områden där medlemsstater har odelad eller huvudsaklig suveränitet. Men inom sådana områden blir det desto viktigare att EU-institutioner får mandat och verktyg som hjälper transparens och evidensbaserad politik.

Institutionell konkurrens bättre än centralstyrning

Tydlig institutionell rollfördelning bidrar också till positiv institutionell konkurrens. En institutionell struktur för offentligt beslutsfattande bör vara sammanhängande, men den bör också uppmantra konkurrens mellan länder om de politiska val de gör. Sådan konkurrens hjälper länder att över tid utveckla en politik som bättre premierar ekonomisk utveckling.

Att definiera gränsen för var institutionell harmonisering bör sluta och institutionell konkurrens ta vid är inte en exakt vetenskap. Och det finns former av institutionell konkurrens som kan vara skadliga. Kärnan i EU-samarbetet, de fyra friheterna, har dock följt goda tumregler. Den har begränsat möjligheten för stater att föra en politik, eller skapa institutionella beteenden, som transfererar dåliga effekter av politiken till andra länder eller som skadar möjligheterna till ekonomisk konkurrens. Regler har markerat vad stater inte får göra snarare än vad de bör göra (till exempel regler för statsstöd). Sådana regler har bidragit till att förstärka marknader och konkurrens, inklusive positiv institutionell konkurrens i vilken enskilda länder haft utrymme att forma sin politik på ett sätt som avvikit från andra länder.

Strävan efter harmonisering har i vissa stycken förstärkts i EU under senare tid. En större del av lagstiftningen har i dag formen av reglering (istället för direktiv) jämfört med tidigare. En allt större del av de regleringar som etableras, eller förändras, görs inom ramen för lagstiftningen

Ett exempel som rönt stor uppmärksamhet på senare tid är det om kylmedel i bilar. Ett tyskt bilföretag vägrade att använda ett miljötillåtet kylmedel därför att det var för eldfarligt, och använde i stället ett kylmedel som inte var tillåtet. Frankrike, med stöd av EU-kommissionen, beslöt att förbjuda bilar med dessa kylmedel i Frankrike samtidigt som den relevanta tyska myndigheten hade godkänt den tyska producentens val av kylmedel.

Detta exempel är intressant därför att det inte finns en naturlig lösning på konflikten; det är snarare konflikt mellan regleringar. Och det finns här en större problematik. Om harmoniseringen går in på områden där det inte finns ett uppenbart svar om vilken reglering som är mest lämplig, eller som bäst kan premiera utveckling, finns det en påtaglig risk att harmonisering skapar en oförmåga till förändring och anpassning till ny kunskap eller erfarenheter som gjorts av andra länder. Balansen mellan politisk harmonisering och acceptans av skillnader kan tyckas abstrakt men är en viktig fråga – och blir allt viktigare i takt med att den inre marknaden fördjupas. Harmonisering av till exempel produktstandarder kan ha påtagligt positiva ekonomiska effekter då de minskar kostnader och möjliggör handel. Men många av sådana standarder behöver inte sanktioneras politisk utan uppstår som en följd av branschsamarbete. Andra former av harmonisering kan dock vara skadliga, särskilt om de sätter en standard som är ineffektiv och hindrar att konkurrens mellan regleringar bidrar till att bättre regleringar skapas, eller att av reglering sker. Den princip som formulerades i den första domstolsutslaget, *Cassis de Dijon*, 1979 – en princip om ömsesidigt erkännande, inte om harmonisering – bör uppvärderas.

Att slå vakt om den institutionella konkurrensen, konkurrens mellan olika politiska och ekonomiska lösningar, blir allt mer centralt i takt med att EU fördjupar sitt samarbete. Många nya förslag i EU har naggat denna konkurrens i kanten, eller direkt underminerat den. Att länder tillåts välja sina olika lösningar inom skatter, offentliga utgifter, socialförsäkringar och arbetsmarknadspolitiken, så länge de inte diskriminerar, är viktigt. Nu kommer också den institutionella konkurrensen att bli allt mer påtaglig inom det finansiella området i takt med att en allt tydligare harmo-

nisering har gjorts under senare år. Det finns redan tydliga tecken på att denna harmonisering drivits för långt och att nya inslag av institutionell konkurrens behövs.

EU är en del av globaliseringen

Europeiskt samarbete är en del av den internationalisering som kom att ges ny institutionell form efter 1945. Samarbetet har vuxit fram tillsammans med andra internationella åtgärder för att till exempel reducera handelshinder eller göra gränser ett mindre problem för rörlighet. Som tidigare kapitel i denna studie visats är mycket av den ekonomiska utveckling som Sverige haft sedan sitt EU-inträde 1995 en effekt av globalisering. EU är en del av denna globalisering.

Globaliseringen har också minskat utrymmet för länder och för EU att göra "fel" val i den ekonomiska politiken. Den har gett mycket fastare ramar till makroekonomisk politik och kommer att påverka länder allt mer i de val de gör om skatter och offentliga försäkringssystem. Det är inget konstigt i sig. I takt med att nationer inte längre utgör en naturlig indelning av hur människor lever sina liv eller hur företag bygger upp sin produktion blir kostnader också allt tydligare för de länder som gör politiska val som går i konflikt med den allt ökande rörligheten.

I en rad frågor börjar EU:s agerande att divergera med vad andra länder gör och EU har under senare år blivit allt mer konfrontativ i sin strävan att få andra länder att anpassa sina regleringar efter dem i EU. Detta är ett projekt som är dömt att misslyckas – och kostnaderna för EU kan bli påtagliga. Ett exempel är EU:s försök att lägga på en koldioxidavgift på den del av en flygsträcka som sker i andra territoriers luftrum. EU fick backa från denna politik efter kraftiga reaktioner från andra länder – som hotade med att dra undan möjligheterna för EU-baserade bolag att använda deras flygplatser.

Ett annat exempel är hur många nya finansiella regleringar i EU under senare år har byggt barriärer mot andra länder även om regleringar i dessa länder faktiskt strävar efter att nå samma mål med sina regleringar som EU. Regleringar får allt oftare konsekvensen att aktörer i andra länder måste skaffa en licens för att kunna operera i EU, eller med kunder ba-

serade i EU. Det gäller också länder inom EES-avtalet. Det blir allt svårare för andra aktörer, inom många olika branscher, att kunna göra affärer med aktörer inom EU.

Kostnaden för att hindra gränsöverskridande ekonomisk aktivitet är mycket högre i dag än vad den var för 20 år sedan när Sverige anslöt sig till EU. Samtidigt är EU:s kapacitet att med hjälp av den relativa storleken på sin marknad påtvinga andra länder EU:s särskilda syn på regleringar allt mindre. Under de kommande 20 åren kommer EU snarare att finnas sig i många situationer där andra regioner i världen har större ekonomisk makt gentemot EU.

Det kommer att innebära spänningar internt inom EU då länders möjligheter att öka sin tillväxt genom ekonomisk integration med omvärlden skiljer sig åt. EU:s svar kan dock inte vara att bli allt mer exklusiv i sin syn på regleringar och förhindra integration med omvärlden. Det kommer krävas en bättre form av politiskt ledarskap, i EU-institutioner likväl som i medlemsstater, för att EU fortsatt tydligt ska definiera sig som en del av en större väg av internationalisering.

Lyckat svenskt politiskt ledarskap

Sverige har lyckats väl med att påverka EU och andra länder. Konsekvensutredningen gjorde bedömningen att Sverige snabbt kunde integreras med EU på tjänstemannanivå och Sveriges historia av internationellt samarbete skulle göra det kapabelt att hålla sin linje i EU-institutionerna. Den bedömningen var troligtvis riktig, men bortser från en rad viktigare delar i Sveriges politiska påverkan i EU.

Förhållandevis få personer på höga positioner i EU-institutionerna är svenskar. Och kapaciteten att på tjänstemannanivå i svensk byråkrati kunna utverka påtagliga förändringar i EU:s politik är begränsad. Det är istället två andra faktorer som vi bedömer ligger till grund för att Sverige "punches above its weight" i EU.

Den första faktorn är att Sverige haft oproportionellt högt inflytande inom områden där svensk politik varit genomarbetad och utmärkt av kvalitet. Sverige har till exempel ansetts vara ett föregångsland inom en rad stabiliseringspolitiska och makroekonomiska frågor – och därför haft

det lättare att få gehör för en politik i EU som legat i anslutning till den svenska. I de områden där Sverige också kan backa upp sin position med "brain power" – kunskap till exempel genom utredningskapacitet eller exceptionella individer – har inflytande blivit ännu större.

Den andra faktorn handlar om med vilken vilja och uthållighet som svenska politiska ledare drivit särskilda frågor – och konsekvent arbetat med dem i EU-sammanhang. Sverige har kunnat utöva stort inflytande i en rad frågor genom initiativmakt, särskilt i sådana frågor som legat i linje med EU:s institutionella uppdrag och, ibland – men inte alltid, med EU-kommissionens inställning. Sverige lyckades genom initiativ och uthållighet av handelsminister Ewa Björling driva igenom att EU skulle öppna sig för handelsavtal med USA. Det östra partnerskapsprogrammet är en konsekvens av uthålligt ledarskap från utrikesminister Carl Bildt. Tidigare regeringar har också varit framgångsrika då de haft ministrar som arbetat på samma sätt, till exempel inom miljöpolitiken.

Detta kommer också att gälla framöver. Framgång i EU börjar hemma – genom att föra en politik byggd på evidens och transparens, och med ministrar som uthålligt kan driva sina politiska initiativ.

Referenser

Bratsberg, B & Raaum O (2011), Immigration and Wages: Evidence from Construction. Norface Migration Discussion Paper No 2011-16.

Davis, L & Erixon, F (2008), The health of nations. ECIPE Policy Brief No. 4/2008. Brussels: ECIPE.

KPMG's Individual Income Tax and Social Security Rate Survey 2012.

Langhammer, R (2005), The EU offer of services trade liberalisation in the Doha round: Evidence of a not-yet-perfect customs union. *Journal of Common Market Studies*, 43:2, 311-325

Lemos, S & Portes J (2008), *New Labour? The Impact of Migration from Central and Eastern European Countries on the UK Labour Market*. Discussion Paper No. 3756 October 2008. Institute for the study of labour, IZA. Bonn.

Messerlin, P (2013), *Openness in public procurement markets: time for a reality check*. ECIPE Policy Brief No. 3/2013. Brussels: ECIPE.

Miroudot, S & Ragoussis, A (2009) *Vertical trade, trade costs, and FDI*. OECD Trade Policy Working Paper No. 89. Paris: OECD.

Norström, T & Ramstedt, M (2005), *Mortality and population drinking: a review of the literature*. *Drug Alcohol Rev.* 2005;24:537-47.

OECD (1993) *Agricultural policies, markets and trade*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.

Portes, J & French, S. (2005), *The impact of free movement of workers from central and eastern Europe: Early evidence*. Department of Work and Pensions Working Paper No. 18.

Reed, H & Maria Latorre (2009), *The Economic Impacts Of Migration on the UK Labour Market Economics of Migration*. Working Paper 3. February 2009. Institute for Public Policy Research, London.

Ruist, J (2013), *Free Immigration and Welfare Access: The Swedish Experience*, under utgivning i *Fiscal Studies* (se senaste version på http://www.economics.handels.gu.se/english/staff/senior_lecturers-lecturers-_researchers/joakim_ruist/).

SOU 1994:6 Finansdepartementet. *Sverige och Europa – En samhällsekonomisk konsekvensanalys*. Betänkande av EG-konsekvensutredningen *Samhällsekonomi 1994*.

Stenkula, M (2013), *Taxation of Goods and Services from 1862 to 2010*. IFN Working Paper No. 956, 2013.

Stevens C, Bird K, Keane J, Kennan J, Willem te Velde D & Higgins K (2011) *GSP graduation: will it reduce poverty?* ODI Project Briefings No. 67. London: Overseas Development Institute.

Noter

1. SOU 1994:6 Sverige och Europa – en samhällsekonomisk konsekvensanalys.
2. S 1993:01 Social Vålfärd.
3. Däremot publicerades ett separat betänkande om hur miljön kunde påverkas av medlemskap. EU, EES och miljön: betänkande av EG-konsekvensutredningen: Miljö. Allmänna Förlaget, 1994.
4. Flera studier av ITA:s tillkomst har påpekat att Sveriges och Finlands medlemskap i EU var avgörande för att EU skulle gå med på ett sådant avtal. Se till exempel Dreyer och Hindley (2008).
5. Kommerskollegium (2010).
6. Kommerskollegium (2010).
7. Miroudot & Ragoussis (2009).
8. EU använde särskilt så kallade frivilliga exportbegränsningar inom högteknologisk sektor och dessa fasades ut under 1990-talet. Under 2013 återkom dock liknande instrument då EU gjorde en överenskommelse med kinesisk solpanels-industri i anslutning till ett antidumpning- och anti-subsidie ärende. Se Erixon (2013).
9. Khatibi (2009).
10. Förutom i några enskilda fall finns det få misstankar om att retaliationen mot EU:s defensiva politik riktats mot svensk export.
11. Kommerskollegium (2012) och Khatibi (2009).
12. Länder som lämnar GSP har gjort det med start från 1 januari, 2014.
13. Chris Stevens et al (2011).
14. Messerlin (2013).
15. Messerlin & Miroudot (2012).
16. Se mer om det sista budet i Davis & Erixon (2008).
17. Fölster och Peltzman, 1997.
18. Samtliga nya medlemsländer var: Cypern, Tjeckien, Estland, Ungern, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovakien och Slovenien. I januari 2007 tillkom ytterligare två medlemsländer: Bulgarien och Rumänien.
19. Se Braakmann & Vogel (2010) för en liknande studie som studerar EU-utvidgningens effekt på tyska företag nära den polska gränsen.
20. Tobias Jonsson och Ulrik Karlsson (2007) ger en god beskrivning som delvis ligger till grund för följande stycken.
21. Stenkula, 2013.
22. Riksdagens snabbprotokoll 1994/95:24.
23. Bilaga 6 till EG-konsekvensutredningen.
24. Norström och Ramstedt (2005).
25. Yale University (2014) Environmental Performance Index 2014. Yale Center for Environmental Law & Policy. Indexet presenteras på dess hemsida www.epi.yale.edu

Författarpresentationer

Fredrik Erixon är nationalekonom och chef för European Centre for International Political Economy (ECIPE), en världsekonomisk forskningsbaserad tankesmedja i Bryssel som han grundade 2006 tillsammans med Professor Razeen Sally. Erixon är författare till många studier inom internationell ekonomisk politik och om Europeiska Unionen. År 2010 blev Fredrik Erixon rankad av Financial Times som en av de inflytelserika personerna i Bryssel. ECIPE är en av Bryssels ledande forskningsbaserade think tanks och har också rankats som en av världens ledande institut i frågor om internationell ekonomisk politik, särskilt handelspolitik.

Stefan Fölster är adjungerad professor i nationalekonomi vid KTH och chef för Reforminstitutet, en tankesmedja som analyserar innovativa reformer från andra länder som kan vara av intresse för Sverige. Stefan Fölster har skrivit flera böcker om europeisk ekonomisk politik. Han följde också på nära håll de ekonomisk-politiska analyserna som gjordes inför folkomröstningen om Sveriges EU-medlemskap. Bland annat skrev han en rapport till den så kallade EG-konsekvensutredningen, Samhälls-ekonomi, om konsekvenser av EU-medlemskapet för Sveriges välfärd och offentliga sektor.

Sverige blev medlem i EU för nästan 20 år sedan. Men blev konsekvenserna av EU-medlemskapet som vi tänkt oss? Författarna går systematiskt igenom vad medlemskapet inneburit jämfört med de uppfattningar som både Ja- och Nej-sidorna framförde inför folkomröstningen 1994, och med vad alla utredningar som då sjuöskades trodde skulle ske. Hur gick det sedan med medlemsavgiften, handeln, tillväxten, sysselsättningen, lönerna, jämställdheten, eller den sociala välfärden?

Boken sammanfattar på ett mycket överskådligt sätt vad som blev effekterna av vårt EU-inträde och utgör därmed ett angeläget verktyg för varje politiker och medborgare som vill skaffa sig saklig kunskap och kunna dra lärdomar för hur Sverige bör förhålla sig till EU:s fortsatta utveckling.

Stefan Fölster är adjungerad professor i nationalekonomi vid KTH och chef för Reforminstitutet, en tankesmedja som analyserar innovativa reformer från andra länder som kan vara av intresse för Sverige. Stefan Fölster har skrivit flera böcker om europeisk ekonomisk politik.

Fredrik Erixon är nationalekonom och chef för European Centre for International Political Economy (ECIPE), en världsekonomisk tankesmedja i Bryssel som han grundade 2006 tillsammans med professor Razeen Sally. ECIPE har rankats som en av världens ledande institut i frågor om internationell ekonomisk politik, särskilt handelspolitik.

